

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Харченко Людмила Станіславівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 330.59(477)

(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Л.С. Харченко

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Дацій Надія Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

д.держ.упр., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2020

АНОТАЦІЯ

Харченко Л.С. Публічне управління процесами забезпечення якості життя населення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2020.

Визначено сутність якості життя як стратегічної мети модернізації національної системи публічного управління та обґрунтовано концепцію публічного управління процесами забезпечення якості життя.

Диференційовано потреби з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення та проведено аналіз загальних і специфічних властивостей публічного управління як системи за критерієм якості життя, а також удосконалено об'єкти публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем.

Ключові слова: державна політика, інтегральний комплекс, методичні підходи, національна система, процес модернізації, публічне управління, сталий розвиток, стандарти якості, стратегічна мета, якість життя.

ANNOTATION

Kharchenko Lyudmyla. Public management of the processes of ensuring the quality of life of the population. – Qualifying work based on the rights of a manuscript.

Qualifying work for obtaining an education Master degree specialised in 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2020.

The essence of the quality of life as a strategic goal of modernization of the national system of public administration is determined, and the concept of public management of the processes of ensuring the quality of life is substantiated.

Needs were differentiated in order to monitor the public administration system to meet their satisfaction and analysis of general and specific properties of public administration as a system of quality of life, as well as the objects of public management processes of continuous interaction of social and economic subsystems were improved.

Key words: state policy, integral complex, methodical approaches, national system, modernization process, public administration, sustainable development, quality standards, strategic goal, quality of life.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Якість життя як стратегічна мета модернізації національної системи публічного управління	7
1.2. Концепція публічного управління процесами забезпечення якості життя	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	29
2.1. Диференціація потреб з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення	29
2.2. Аналіз загальних і специфічних властивостей публічного управління як системи за критерієм якості життя	34
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	43
3.1. Методичні підходи до розробки базових і еталонних стандартів якості життя у системі публічного управління	43
3.2. Об'єкти публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем	49
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Основними пріоритетами розвитку суспільства в державі є: показники якості життя населення та соціальні стандарти як основа соціально-економічних процесів. Неефективність публічного управління в системі трансформаційних змін призвела до наростання негативних процесів в економіці, екології, соціальній сфері.

Публічне управління процесами забезпечення якості життя характеризується як частина соціально-економічної системи, що потребує формування нової моделі через визначення парадигми дослідження у взаємозв'язку «публічне управління – людський капітал – якість життя». Критерієм ефективності зазначеної системи є забезпечення потреб населення та вирішення економічних, соціальних, екологічних проблем. Через нерозвиненість органів та інститутів публічного управління в Україні ефективність такої системи знаходиться на низькому рівні.

Окреслені питання зумовили необхідність розробки ефективної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя населення, що і зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Необхідно відзначити різноманіття наукових поглядів в розумінні суті публічного управління, відображено в працях Ж.К. Теніга, Х. Хекла, Е. Фрідберга та ін. В Україні проблеми формування і розвитку систем публічного управління досліджували В.Д. Бакуменко, І.А. Грицяк, Н.В. Дацій, М.А. Міненко, А.М. Михненко, Ю.П. Сурмін. Дослідженнями проблем сталого розвитку та екологічної безпеки суспільства займались Дж.М. Кейнс, П. Самуельсон, та ін., а так і вітчизняні вчені Н.М. Андрєєва, О.М. Алимов, І.К. Бистряков. Результати теоретичних досліджень, присвячених загальним проблемам якості життя, відображені в працях Дж. Гелбрейта, Ж. Фурастьє, Дж. Ст. Мілль, А. Пігу. В Україні історичною передумовою щодо дослідження якості життя послужили праці Е.М. Лібанової, О.А. Мельниченко та ін.

Метою дослідження є розвиток теоретичних і методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо формування публічного управління процесами забезпечення якості життя населення.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку наступних **завдань**:

- визначити сутність якості життя як стратегічної мети модернізації національної системи публічного управління;
- обґрунтувати концепцію публічного управління процесами забезпечення якості життя;
- диференціювати потреби з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення;
- провести аналіз загальних і специфічних властивостей публічного управління як системи за критерієм якості життя;
- удосконалити об'єкти публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення якості життя населення.

Предмет дослідження – публічне управління процесами забезпечення якості життя населення.

Методи дослідження. Базовим методологічним принципом дослідження є системний підхід, що відображає багатоаспектну сутність проблем публічного управління процесами забезпечення якості життя та інтегруючий економічний, соціологічний та екологічний підходи. Дослідження також спирається на суб'єктно-об'єктний, інституційний, інтегральний, просторовий, еволюційний та інший методологічні підходи. Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення, відображені в фундаментальних працях знаних зарубіжних і вітчизняних вчених у сферах дослідження різних аспектів публічного управління соціальними, економічними, екологічними процесами, а також питань добробуту, рівня, способу, вартості, стилю і якості життя.

Інформаційну базу дослідження склали: дані міжнародних рейтингів GCR (TheGlobalCompetitiveness Report) і WEF (The World Economic Forum) та Quality of Life Index by Country, Human Development Index. законодавчі та

нормативні правові акти в галузі забезпечення якості життя; інформаційні, аналітичні матеріали та інші джерела.

Елементи наукової новизни полягають в обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності публічного управління процесами забезпечення якості життя шляхом: розроблення методичних підходів до формування базових і еталонних стандартів якості життя у системі публічного управління та удосконалення об'єктів публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем.

Практичне значення отриманих результатів наукового дослідження полягає в тому, що висновки дослідження можуть бути використані для підготовки практичних семінарів та розробки нових завдань з цієї проблеми. Робота написана в результаті опрацювання законодавчих та урядових матеріалів, літературних джерел.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Окремі результати кваліфікаційної роботи доповідались на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Механізми управління розвитком територій», 20-21 жовтня 2020, м. Житомир.

Публікації. Datsii, N., Hubert, S. and Kharchenko, L. (2020), “Anti-corruption policy as a necessary condition for the improvement of the quality of life in civil society”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 15-16, pp. 121–125. DOI:[10.32702/2306-6814.2020.15-16.121](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.15-16.121).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота має структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 68 сторінок, 2 рисунки, 3 таблиці, додатки які займають 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Якість життя як стратегічна мета модернізації національної системи публічного управління

Поняття «якість життя» в останні десятиліття набуло широкого значення. Це обумовлено, перш за все, тим, що подальший розвиток країни багато в чому буде визначатися якістю життя різних верств суспільства. Разом з тим, категорія «якість життя» до теперішнього часу не отримала законодавчого закріплення в формі нормативно-правового акта про якість життя, що свідчить про відсутність системного підходу до інституційного регулювання якості життя і процесів його забезпечення.

Також не досягнуто і єдності у поглядах вчених в розумінні даної категорії. Більшість дослідників сходяться на тому, що якість життя – більш емне поняття по відношенню до рівня життя, способу життя, стилю життя, вартості життя, добробуту і містить в собі суб'єктивну складову, але трактувань її сутності та структури, методів вимірювання пропонують безліч. Можна погодитися з думкою Є. Приступи, Н. Кеуриша: процес формування якості життя «... починається в побуті, під час відпочинку та дозвілля, залежить від інформаційного потоку, який йде з суспільства, від ступеня громадянських та політичних свобод особисто і, від ступеня причетності до всіх соціальних і економічних процесів, що відбуваються в суспільстві» [38, с. 56]

Позитивно, що автори підкреслюють, що якість життя визначається ступенем причетності індивідів до соціальних і економічних процесів, однак на наше переконання – стан навколишнього середовища та екологічні процеси які відбуваються – ще одна невід'ємна складова якості життя.

Для досягнення єдності поглядів в трактуванні поняття «якість життя»

перш за все, необхідно визначити його структуру, бо це вихідний пункт в розробці методології, теорії і практики публічного управління процесами його забезпечення. Для виділення його структурних елементів розглянемо існуючі підходи до трактування цього поняття.

Історичною передумовою виникнення поняття якості життя послужила теорія багатства (Т. Ман), яка згодом трансформувалась в теорію добробуту (Л. Вальрас, В. Парето, Дж. Ст. Мілль, А. Пігу), але саме це поняття стало використовуватися в лівих буржуазно-ліберальних колах тільки в середині ХХ століття [34, с. 101]. Практично одночасно якість життя почала досліджувати вітчизняна наука [33, с. 47-51].

Увага зарубіжних вчених до дослідження якості життя було пов'язане з поглибленням суперечностей капіталізму, глобальними наслідками Другої світової війни, усвідомленням вад в загальній теорії благополуччя, загостренням соціальних і екологічних проблем, пов'язаних з ростом масштабів виробництва і кількістю споживаних благ. Вважали, що питання кількості споживаних благ можна вирішити в умовах руху до суспільства, заснованого на споживанні якісних матеріальних благ [31, с. 55].

Посиленню уваги до проблеми сприяло вивчення законів економічного зростання. Значну увагу якості життя було приділено в п'ятому доповіді Римському клубу «Цілі для людства», підготовленому під керівництвом Е. Ласло і опублікованому в 1977 р [12].

Питанням якості життя присвячені роботи відомих західних вчених: Дж. Гелбрейта, Ж. Фурастьє, М. Джерсон, Х. Шпінгля, Ф. Ендрюса, А. Маслоу.

Головне завдання, яке стояло перед ними і було продиктовано самим життям, – це вибір кількісних характеристик економічних показників (заробітна плата, виробництво товарів, задоволення матеріальних потреб, будівництво дешевих квартир та ін.) та якісних аспектів стану суспільства (освіта, охорона здоров'я, культура, екологія і т.д.). Причому, більшість вчених прийшло до висновку про необхідність організації споживання, збагаченого наявністю духовних, соціальних і культурних благ, а не досягнення достатку товарів та їх

зростаючого споживання.

В основу досліджень якості життя зарубіжними вченими були покладені:

– аналіз об'єктивних умов життя (рівень доходу, якість продукції, ступінь вирішення соціальних проблем, рівень освіти, рівень народжуваності та смертності і т.д.);

– оцінки задоволеності життям самих суб'єктів (модель відчуття якості життя).

Дослідники відзначали, що відчуття індивідами щастя практично не залежить від економічного розвитку країни [12].

Разом з тим, швидке зростання населення в ряді країн та їх відставання в переході до постіндустріальних форм розвитку призводить до дефіциту цілого ряду ресурсів, погіршення екології, зростання захворюваності, недоспоживання продуктів харчування. Це ще раз доводить взаємозв'язок категорії якості життя і концепції суспільства масового споживання.

Західні дослідники запропонували показники і методи кількісних оцінок якості життя. Перша спроба створення системи соціальних індикаторів була представлена в США під керівництвом Р. Боуера. Мета дослідників полягала в оцінці впливу інноваційного прогресу на соціальний розвиток суспільства. Японськими вченими розроблена модель, що включає 35 параметрів і зводяться до єдиного показника. У Німеччині використовується 53 індикатора якості життя [4, с.29].

Сьогодні при міждержавних порівняннях якості життя переважно використовується індекс людського розвитку (ІЛР), що включає в себе показники: 1) довголіття (тривалість очікуваного життя при народженні); 2) утворення (сукупний рівень грамотності (вага в 2/3) і секупна частка учнів у всіх навчальних закладах (вага в 1/3); 3) рівня життя (на базі реального ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США) [53].

Узагальнюючи зарубіжні підходи до оцінки якості життя, можна констатувати, що вони по меншій мірі орієнтовані на матеріальне споживання і

включають в структурованому вигляді чотири компоненти:

- якість населення (здоров'я, освіта);
- можливості самозабезпечення (дохід і зайнятість);
- базові характеристики середовища / умов життя: природного (ступінь забруднення) і соціальної (забезпечення основними послугами, безпеку, ступінь реалізації прав людини та ін.);
- ступінь задоволеності життям самого суб'єкта.

Дослідження радянського періоду відрізняє різноманітність трактувань вищевказаних понять, що пояснюється великою кількістю методологічних і теоретичних підходів до їх дослідження. Одним з найважливіших показників, що характеризують рівень народного добробуту, на думку Б. Дікон, служать реальні доходи населення [20].

Гукалова І.В. розглядає спосіб життя як сукупність конкретних форм життєдіяльності людей у всіх сферах суспільного життя (праця, споживання, відтворення, управління, громадсько-політична діяльність) [15, с. 69].

До показників способу життя О. Гладун відносив, наприклад, зміни співвідношення бюджету робочого і вільного часу, структури грошових доходів, ієрархії потреб. При цьому, слід розглядати і розвиток існуючих в суспільстві моральних цінностей, духовних потреб, соціальних установок [29, с. 12].

Хоча в радянський період в ході «наукових» дискусій категорія якості життя була рішуче відкинута в силу її «суб'єктивізму», багато вчених продовжували використовувати суб'єктивні показники задоволеності (оцінки умов життя) як емпіричні індикатори способу життя [20].

Подальший розвиток проблеми методології та теорії добробуту, рівня, способу, вартості, стилю, якості життя отримали в пострадянський період.

Поняття рівня життя включає показники, що характеризують обсяг споживання матеріальних благ, що дозволяє дати рівню життя якісну оцінку. Однак деякі автори в рамках категорії «рівень життя» розглядають показники, що характеризують і якість життя.

Так, група авторів колективної монографії «Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект» зазначає, що категорія «рівень життя населення» поряд з доходами і споживанням включає також умови праці та побуту, обсяг і структуру робочого і вільного часу, показники культурного і освітнього рівня населення, а також здоров'я, демографії та економічної ситуації [30]. Очевидна спроба авторів даного визначення розглянути категорію рівень життя як інтегральну, проте вибір рівня життя в якості результуючої категорії, на наш погляд, не зовсім вірний.

Аналіз робіт представників зарубіжних і вітчизняних наукових шкіл показує, що більшість вчених вже солідарні в тому, що якість життя розкривається через потреби: матеріальні, професійні, культурні, екологічні тощо.

Мандибура В.О. зазначає, що якість життя населення визначається тими природно-кліматичними, виробничими, соціальними і політичними умовами, в яких людина здійснює свою життєдіяльність [31, с. 96]. Однак в даній дефініції автор, говорячи про умови життєдіяльності індивіда, не розглядає екологічну складову якості життя. Крім того, як нам бачиться прийнятні природно-кліматичні, виробничі, соціальні і політичні умови життєдіяльності при відсутності у індивіда адекватного рівня доходу, навряд чи забезпечать високу якість його життя.

Узагальнення вкладу різних наукових шкіл в розвиток методології та теорії якості життя дозволяє зробити певні висновки.

Перш за все, відзначимо фрагментарність досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, оскільки зазвичай розглядаються важливі, але приватні складові якості життя. Саме фрагментарність не дозволила розглянути якість життя як систему в процесі її руху і розвитку, визначити тим самим статичний підхід у багатьох дослідженнях.

Поняття «якість життя» використовується дуже широко, але воно не має загально визнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Пріоритети залежать від потреб людей, тісно пов'язаних з рівнем розвитку

країн та регіонів.

Якість життя необхідно розглядати як інтегральний показник по відношенню до певної територіальної проєкції. Це пов'язано з тим, що диференціація економічного, екологічного і соціального розвитку адміністративно-територіальних утворень, обумовлена унікальністю якісних характеристик їх потенціалів (природно-ресурсного, промислового, сільськогосподарського, фінансово-бюджетного, наукового, інноваційного, інвестиційного, людського, культурного та ін. потенціалів) формують умови, що впливають на всі структурні складові якості життя, якими, на нашу думку, є добробут, рівень життя, спосіб життя, стиль життя, вартість життя.

Крім того, будь-яка соціально-економічна система (держава, регіон, муніципальне утворення (МУ)) являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих суб'єктів, об'єктів і процесів. У територіальній структурі кожної країни виділяють три рівні: національний, регіональний та первинний. Первинний рівень називають муніципальним. В Україні термін муніципальне утворення не закріплене законодавчо. Під муніципальними утвореннями розуміється міське, сільське поселення, кілька поселень, об'єднаних загальною територією, частина поселення, інша населена територія, в межах яких здійснюється місцеве самоврядування, є комунальна власність, місцевий бюджет і виборні органи місцевого самоврядування [8].

Наявність ресурсів соціально-економічної системи (СЕС) (в кількісному і якісному відношенні) залежить від зовнішнього середовища і визначається рівнем потенціалу конкретних адміністративно-територіальних утворень. Однак наявність ресурсів в кількісному і якісному відношенні ще аж ніяк не означає високий рівень соціо-еколого-економічного розвитку системи.

Ефективність використання ресурсів системи визначається якістю публічного управління збалансованістю економічних, екологічних та соціальних процесів, які безпосередньо впливають на рівень розвитку системи, а значить – на всі похідні категорії якості життя – добробут, рівень життя, стиль життя, спосіб життя, вартість життя. Міждисциплінарний підхід до

дослідження категорії «якість життя» дозволяє забезпечити якісно новий крок в розвитку методології і теорії публічного управління в контексті сталого розвитку соціально-економічних систем.

Вчені у своїх дослідженнях [13] не розглядають якість життя як базову категорію публічного управління процесами забезпечення якості життя, в той час як вимір даного показника і його моніторинг дозволяє судити про ефективність публічного управління і про збалансованість економічних, екологічних та соціальних процесів в соціально економічній системі того чи іншого рівня.

Крім того, категорія «якість життя» наочно демонструє не тільки рівень якості життя конкретного індивіда, але і групи індивідів муніципального утворення, регіону або держави в цілому.

А це означає, що якість життя проявляє себе як інтегральна категорія, яка охоплює всі рівні соціально-економічних систем і кожної людини окремо і інтегрує в собі такі похідні категорії як добробут, рівень життя, спосіб життя, вартість життя, стиль життя (рис. 1.1).

Таким чином, використання міждисциплінарного та системного підходів дозволяє не тільки більш детально розглянути категорію якості життя як базову категорію публічного управління в змістовному аспекті, а й отримати про неї системне уявлення.

Добробут, по-суті, – це ті ж умови життєдіяльності (економічні, екологічні, соціальні), які лімітують якість життя.

Рівень життя як кількісна складова якості життя характеризує обсяг споживання матеріальних благ. Недосконалість розподільчих процесів в суспільстві проявляється в тому, що для різних соціально-демографічних груп обсяг споживання істотно різниться.

Вартість життя характеризує можливість задоволення кожним індивідом своїх потреб і визначається рівнем його доходів та існуючими механізмами розподілу в соціально-економічній системі.

Спосіб життя характеризується потребами в дотриманні інституційних

норм і правил, адекватних моралі і цінностей суспільства.

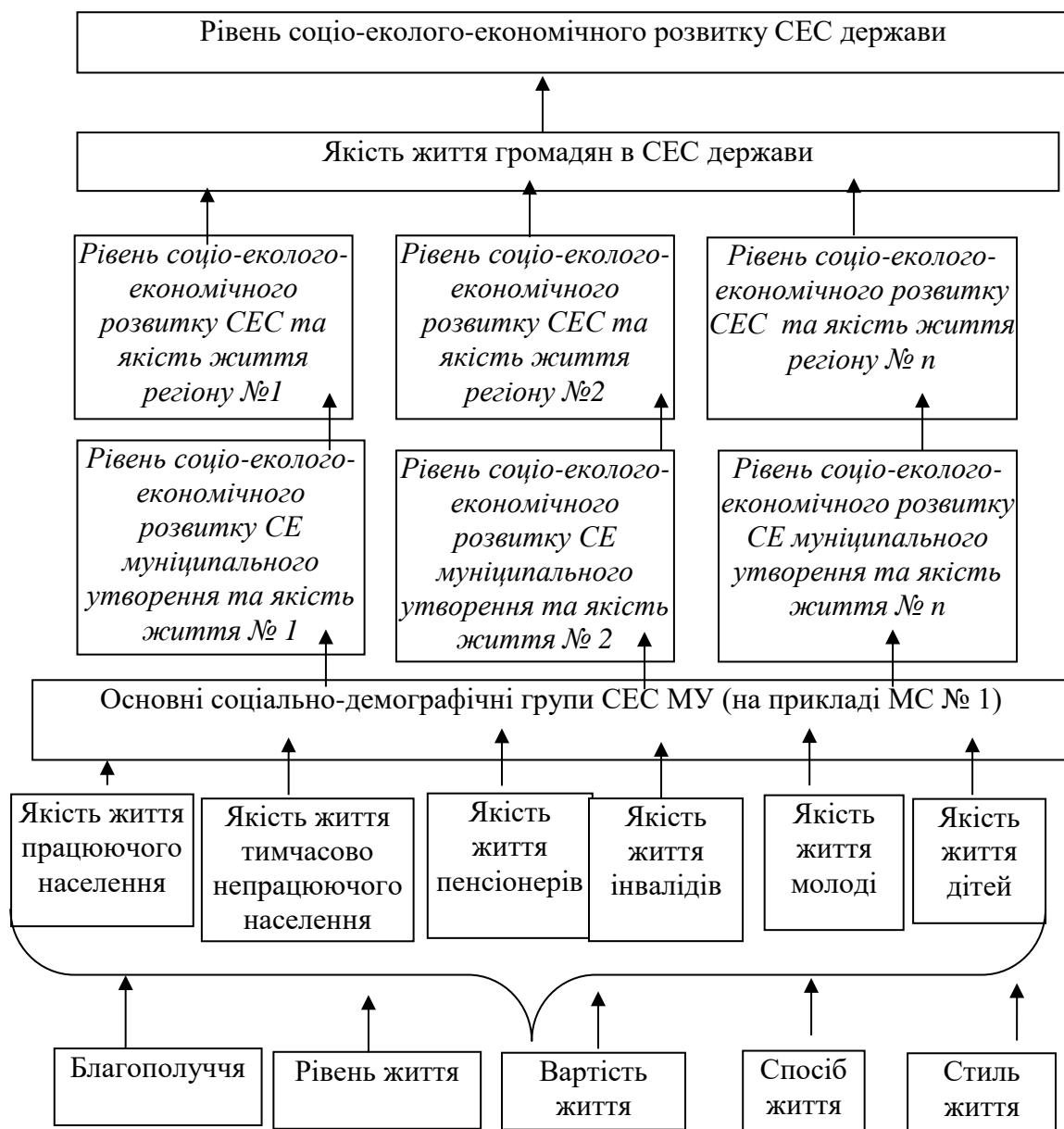

Рис. 1.1. Структура інтегральної категорії «якість життя»

Стиль життя відображає діяльність людей, їх думки і інтереси і може проявлятися в потребах до абсолютної свободи, честолюбство, боротьбі або дружбу та ін. і формується в рамках системи ціннісних установок суспільства.

Зміст зазначених категорій щодо конкретного індивіда залежить від обмежень, які встановлені рівнем розвитку соціально-економічної системи і діючими цільовими установками, принципами, критеріями ефективності

національної системи публічного управління. А це означає, що публічне управління соціо-еколого-економічними процесами забезпечення якості життя має бути спрямоване на позитивний розвиток всіх складових якості життя з урахуванням ресурсних обмежень соціально-економічної системи.

Викладене дозволяє дати авторське визначення категорії «якості життя», під яким слід розуміти сформовані (при відповідному на певний момент часу рівень розвитку соціально-економічної системи) умови життєдіяльності індивідів, що визначають ступінь задоволення їх потреб з урахуванням суб'єктивного сприйняття індивідами своєї ролі і місця в навколишньої дійсності. Якість життя інтегрує в собі похідні категорії добробуту, рівня життя, способу життя, вартості життя, стилю життя. Якість життя, як динамічна категорія, проявляється в безперервному відновленні умов життєдіяльності індивідів і суспільства в цілому, що обумовлено рухом елементів соціально-економічної системи і тими економічними, екологічними, соціальними процесами, які формуються в результаті цього руху по всіх рівнях ієрархії публічного управління.

Запропонований методологічний підхід щодо дослідження інтегрального поняття якості життя як базової категорії публічного управління дає можливість підійти до розуміння стратегічних цільових орієнтирів модернізації національної системи публічного управління, її концептуальних основ, ключових стратегічних ресурсів, критеріїв результативності і ефективності публічного управління.

1.2. Концепція публічного управління процесами забезпечення якості життя

Наростання глобальних соціо-еколого-економічних проблем в соціально-економічних системах різних рівнів призвело до низької ефективності публічного управління, що є причиною низького рівня якості життя, що об'єктивно обумовлює необхідність вироблення принципово нової концепції

національної системи публічного управління. Системні проблеми в соціально-економічних системах різних рівнів (держава, регіони, муніципальні утворення), впливають на якість життя наведено у (Додатку А).

В основу нової концепції повинна бути покладена парадигма нового бачення сталого соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічних систем, орієнтована на забезпечення якості життя громадян на належному рівні.

Необхідність вироблення принципово нової концепції національної системи публічного управління визначається ще й тим, що у більшій частині суспільства сформувалися стійкі очікування підвищення якості життя за рахунок зусиль будь-яких зовнішніх сил або суб'єктів.

Подібне сприйняття призвело до затушовування ролі людини як суб'єкта та об'єкта публічного управління і активного учасника економічних, екологічних і соціальних процесів. Соціально-економічна природа споживацького підходу до підвищення якості життя бере свій початок з минулої радянської адміністративно-командної системи.

Так, одним з основних принципів, проголошених в епоху адміністративно-командної системи, було «... все більш повне задоволення зростаючих матеріальних і культурних потреб народу шляхом неперервного розвитку і вдосконалення суспільного виробництва» [6, с. 56].

Створення ефективної системи публічного управління на національному рівні обумовлено необхідністю подолання існуючих протиріч між досягнутим рівнем соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічних систем і необхідністю задоволення все зростаючих потреб громадян, а значить – і необхідністю підвищення якості їх життя .

На нашу думку, забезпечити збалансованість економічних, екологічних та соціальних процесів, а значить – найбільш повне задоволення потреб кожного індивіда і суспільства в цілому представляється можливим при ефективному використанні ендогенних джерел сталого розвитку соціально-економічних систем. Пріоритетним джерелом сталого розвитку соціально-економічних систем, як нам бачиться, виступає людський капітал, його якість. Ще Саймон

Кузнець розглядав стартові позиції людського капіталу як обмежувач для країн, які розвиваються [17, с. 7].

Людський капітал в розвинених країнах став головним виробником фактором у створення новітніх технологій, розвитку виробництв, підвищення їх ефективності, випереджаючий розвиток науки, культури, охорони здоров'я, безпеки, соціальної сфери. З Доповідей ООН про розвиток людини впливає, що питома вага людського капіталу в таких високо розвинутих країнах, як США, Фінляндія, Німеччина, Японія, Швейцарія та ін., складають до 80% їх національного багатства [22].

За результатами оцінок експертів ООН, накопичений людський капітал в три рази перевищив світові фінансові та природні ресурси [22]. Однак на національному рівні, як серед публічних службовців країни, так і пересічних громадян відсутнє адекватне осмислення пріоритету людського капіталу над фінансовим. Світова наука ще два десятиліття тому визнала факт існування третього і, мабуть, найважливішого чинника виробництва – людського капіталу, який складає основу праці, капіталу, національного багатства і є детермінуючим фактором економічного зростання [30]. До даного твердження хотілося б додати, що людський капітал необхідно розглядати не тільки як детермінуючий фактор економічного зростання, але і як ендогенний джерело стійкого розвитку соціально-економічних систем, підвищення якості життя кожного індивіда і суспільства в цілому.

Фукуяма Ф. наголошує, що «в сучасних умовах капіталом є не тільки земля, заводи, пристрої та верстати, скільки знання і кваліфікація людей, причому значення зазначених факторів постійно зростає» [17, с. 129].

Виділяють такі категорії, як негативний, пасивний і креативний людський капітал на рівні індивіда, корпорації, які вносять свій внесок у формування національного людського капіталу, і обґрунтовує їх сутнісні характеристики [31, с. 71].

Він зазначає, що вибір людського капіталу як головного фактора розвитку для країни, що розвивається буквально диктує системний і комплексний підхід

при розробці концепції або стратегії розвитку як самого людського капіталу, так і загальної стратегії розвитку країни, вимагає ув'язки з ними всіх інших документів стратегічного планування. Диктат цей впливає з сутності національного людського капіталу як синтетичного і складного фактора розвитку. Причому, цей диктат особливо виділяє високу якість і продуктивність праці, високу якість життя, роботи і інструментарію фахівців, що визначають креативність і творчу енергію людського капіталу [31 с. 83]. Примітно, що якість життя автор розглядає як структурною складову національного капіталу. З метою обґрунтування парадигми формування національної системи публічного управління спробуємо довести зворотне: саме якість життя визначається якістю людського капіталу.

Таким чином, вчені виділяють сукупність притаманних конкретному індивіду властивостей, що визначають результати його діяльності.

З урахуванням того, що людський капітал розглядається як головний фактор виробництва (Фукуяма та ін.), Закономірно припустити, що якість людського капіталу визначає результати виробництва в цілому і в кінцевому підсумку – рівень соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічних систем.

Якість людського капіталу, на нашу думку, в загальному вигляді визначає:

- можливість індивідів до розширеного відтворення. Така можливість забезпечується адекватною винагородою за результати праці; якістю житлових умов, медичного обслуговування; повнотою і якістю соціальних гарантій і соціального захисту; збалансованим харчуванням, матеріальної можливістю для організації повноцінного відпочинку та занять спортом, станом навколишнього середовища та ін.;
- досвід, накопичений попередніми поколіннями і отриманий індивідами; якістю освіти;
- професіоналізм і конкурентоспроможність індивідів як робочої сили;
- рівнем моральності, духовності індивідів, їх генетичним здоров'ям.

Однак на наше переконання, в структурі людського капіталу домінуючу роль відіграють комунікативна, управлінська та інтелектуальна складові. Це положення можемо обґрунтувати.

Перш за все, вченими підкреслюється взаємозв'язок між якістю людського капіталу і сукупністю знань індивіда. Індивід як активний елемент соціальної і економічної підсистем володіє двома притаманними виключно йому особливостями, якими не володіє жоден інший елемент соціально-економічної системи.

З одного боку індивід як носій унікального товару – робочої сили, – має здатність створювати вартість, що перевищує витрати на її відтворення [34, с. 33].

З іншого боку, індивід як носій людського капіталу володіє здатністю не тільки накопичувати в собі вже існуючі знання, і заперечувати старі, а й генерувати нові.

Провідна роль в забезпеченні розширеного відтворення людського капіталу (особливо його інтелектуальної складової), як нам бачиться, належить саме соціальній підсистемі, що є підґрунтям для виділення соціальної і економічної підсистем в структурі соціально-економічної системи того чи іншого рівня. Соціальні підсистеми представлені організаціями некомерційного сектора (установи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фундаментальної та прикладної науки, культури та ін.); економічні – організаціями не фінансового і фінансового секторів.

В процесі відтворення людського капіталу в соціальній підсистемі відбувається передача індивіду і акумуляція в ньому вже існуючих в системі знань завдяки освітнім процесам (дошкільної, шкільної, основної загальної, професійної, середньої, вищої освіти). При цьому частка інтелектуальної складової в структурі людського капіталу індивіда як його носія, безперервно зростає. У соціальній підсистемі відбувається і генерація нових знань – як результат проведених науковими організаціями фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

Сукупні знання в структурі людського капіталу як результат минулого і поточного інтелектуальної діяльності індивідів соціально-економічної системи можна представити у вигляді систем, які включають в себе ряд підгруп з точки зору їх цінності для стійкого соціо-еколого-економічного розвитку системи : застарілі, актуальні і новітні (інноваційні) знання.

Перша підгрупа – застарілі знання – це знання, які вже не використовуються в процесі створення, виробництва і реалізації на ринку товарів і послуг в силу втрати своєї цінності.

Друга підгрупа – актуальні знання – це знання, які в дійсний момент використовуються в процесі створення, виробництва і реалізації на ринку товарів і послуг.

Третя підгрупа – новітні (інноваційні) знання – це принципово нові знання, які слугують для створення інноваційних матеріалів і технологій і необхідні для сталого соціо-еколого-економічного розвитку системи та забезпечення її розширеного відтворення на якісно новій основі. Схема знань соціально-економічної системи за її видами показано на (рис. 1.2).

Необхідно підкреслити, що процес відтворення протікає і в соціальній і в економічній підсистемах, але якщо в економічній підсистемі відтворюються економічні блага, то в соціальній – людський капітал.

Між економічною і соціальною підсистемами відбувається неодмінний обмін потоками економічних благ і людського капіталу. Інтелектуальна складова людського капіталу, а саме її капіталізація є основним чинником, що визначає можливість економічної та соціальної підсистем до розширеного відтворення, а значить їх можливість прогресивного та сталого розвитку. Роль органів публічного управління – забезпечити ефективний обмін між соціальною та економічною підсистемами результатами свого функціонування.

Не менш важливою в структурі людського капіталу представляється комунікативна складова, яка забезпечує якість взаємодій-наслідком індивідів один з одним. Існує безліч точок зору відносно якості комунікацій індивідів, які багатьма дослідженнями зв'язуються з якістю соціального капіталу. Розуміння

його сутності, змісту і його співвідношення з людським капіталом як цілісної категорії залишається гостро дискусійним, проте в загальному вигляді соціальний капітал, на думку вчених, є сукупністю інтелектуальних здібностей, освіти, умінь, навичок, моральних якостей, кваліфікаційної підготовки індивіда або індивідів, тобто всі ті якості, які використовуються людиною в процесі здійснення соціальної діяльності [7, с. 129].

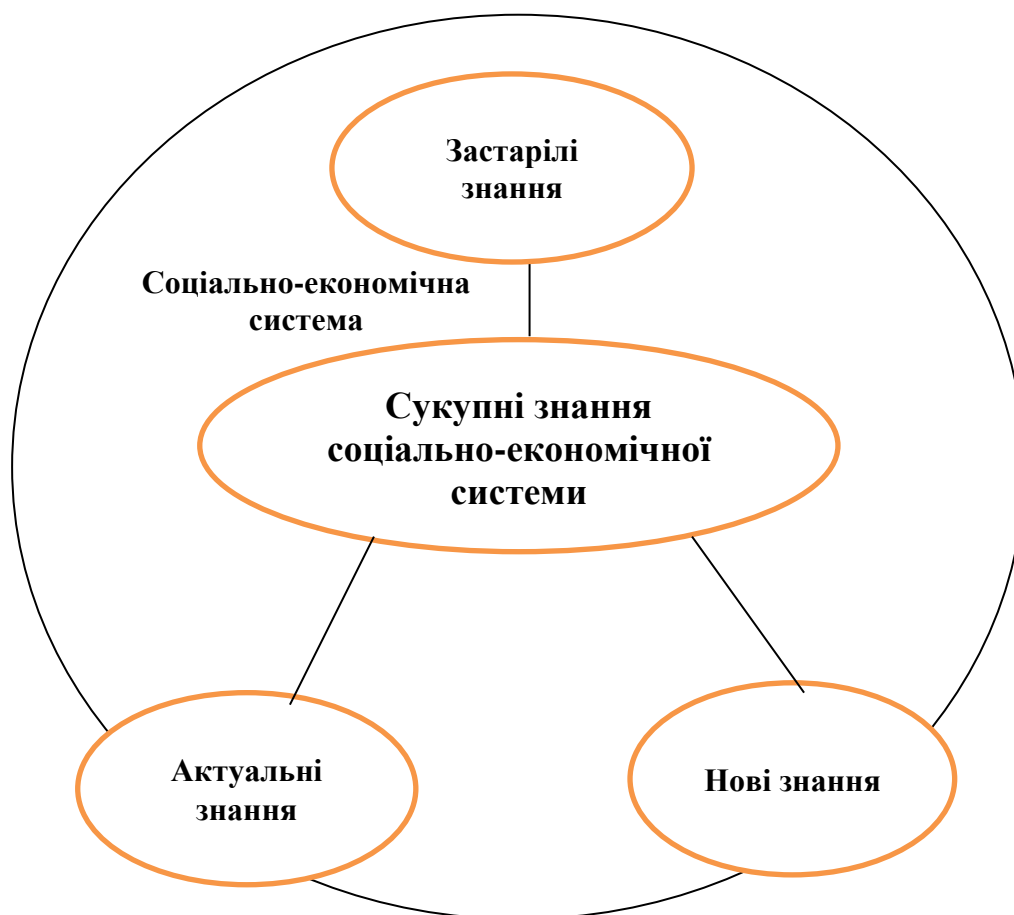

Рис. 1.2. Схема знань соціально-економічної системи за її видами

Особливого значення набуває розвиток комунікативних здібностей в управлінській діяльності. Так, Конрашихін О.М. зазначає, що «... у сучасних умовах нових геополітичних, соціально-економічних і технологічних викликів, що постають перед суспільством, в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій неминуче формується соціальне замовлення на якісно новий рівень комунікативної підготовки майбутніх керівників і фахівців в рамках вузівської освіти» [26, с.107].

Комунікативні здібності – це не тільки наявне, але частіше – придбане в процесі життєдіяльності властивість індивіду. Очевидно, що ця властивість вимагає свого розвитку.

З урахуванням того, що процес розвитку комунікативних здібностей починається в родині, і триває по мірі її розвитку в соціальній підсистемі (вагому роль в цьому відіграють, перш за все, установи освіти, спорту, культури, мистецтва та ін.), то можна зробити висновок про те, що фундаментальну основу здатності до ефективної комунікації індивіда закладає саме соціальна підсистема.

Рівень розвитку комунікативних здібностей має велике значення на всіх рівнях публічного управління в забезпеченні ефективної взаємодії не тільки суб'єктів і об'єктів публічного управління, досягнення між ними зворотного зв'язку, але і в ефективній взаємодії суб'єктів публічного управління між собою. Крім того, на наше переконання, комунікативні здібності індивідів в значній мірі впливають на результати функціонування соціальної та економічної підсистем і рівень їх взаємодії.

Людина як активний елемент соціально-економічної системи та носій людського капіталу має здатність надавати керуючий вплив на то як протікають в системі економічні, екологічні та соціальні процеси, а значить, визначати результати функціонування соціально-економічної системи та рівень його соціо-еколого-економічного розвитку. На наше переконання, ефективність управлінського впливу визначається якістю людського капіталу індивіда як суб'єкта і об'єкта публічного управління, домінантами в структурі якого, виступають інтелектуальна, комунікативна та управлінська складові.

Рівень розвитку управлінської складової важливий хоча б тому, що якість управління в Україні і досі залишається низьким. Україна у 2019 р. покращила свою позицію на 8 пунктів та посіла 55 місце в загальному рейтингу серед 63 досліджуваних країн (2017 р. – 69 місце). На зростання сумарного рейтингу України за даним індексом вплинуло покращення позиції за такими складовими: ринкові та нормативні умови на ринку праці – зростання на 5

позиції; виробничі навички співробітників – на 5 позицій; глобальні знання – зростання на 13 позицій порівняно з 2017 р..

Таблиця 1.1

Значення основних критеріїв Глобального індексу конкурентоспроможності для України за 2016-2019 рр..

Показник	Рейтинг 2016 р. 140 країн	Рейтинг 2017 р 138 країн	Рейтинг 2018 р. 127 країн	Рейтинг 2019 р 141 країна
Позиції України	79	85	83	85
Ринкові і нормативні умови на ринку праці	91	103	99	94
Індекс приваблювання талантів	97	94	98	95
Шанси для кар'єрного зростання	72	64	66	68
Індекс утримання талантів або здатність утримувати кваліфікований персонал	56	54	58	56
Виробничі навички співробітників	40	66	44	49
Глобальні знання	61	53	42	40
Вища освіта і професійна підготовка	34	33	29	31
Якість освіти :	46	46	47	46
- якість освітньої системи;	54	56	55	57
- якість шкіл менеджменту	87	93	90	92
Ефективність ринку праці	56	73	66	59
Гнучкість:				
- гнучкість визначення заробітної плати;	66	73	70	71
- вплив оподаткування на стимули до роботи	71	81	83	82
	121	124	125	124

Але у той же час ряд показників погіршилися, зокрема: індекс приваблювання талантів – 95 позиція проти 98 у 2018 р.; шанси для кар'єрного зростання – 68 позиція проти 66 у 2018р.та 64 у 2017 р.; індекс утримання талантів або здатність утримувати кваліфікований персонал – 56 позиція проти 58 у 2018 р.; ефективність ринку праці – 59 позиція проти 66 у 2018 р.; якість освіти – утримується на стабільній позиції 46 як і у 2016-2017 рр. Стосовно показників, які характеризують технологічний рівень України, то вони враховані в критерії “глобальні знання”, який включає в себе навички високого рівня і вплив таланту (табл. 1.1) [23; 36; 43; 47].

Другий рік поспіль лідерські позиції за індексом

конкурентоспроможності утримує Сінгапур, далі йдуть Данія, Швейцарія, Нідерланди та Гонконг. На одну позицію опустилася і стала Україна 55 з 63 країн. Про це йдеться в рейтингу індексу конкурентоспроможності країн 2020 року [23]. Краще переживають поточну кризу економічні системи які є менші за розміром. Перевага невеликих економічних систем в даній кризі відбувається з їх здатності боротися з пандемією і формувати власну економічну конкурентоспроможність. Частково цьому сприяє легкість знаходження суспільного консенсусу. Додамо, що США в цьому році виявилися на 10 місці, Польща зайняла 38 місце, що на одну позицію гірше, ніж рік тому, а Росія втратила п'ять позицій у рейтингу і посіла 45 місце. На останньому, 63 місці, розташувалася Венесуела. Кабінет міністрів очікує економічне зростання в другому півріччі, але не порівнює економічні показники з попередніми роками. У той же час на 2021 рік очікується зростання ВВП на рівні 3-4% [42; 54].

Тому і низька конкурентоспроможність управлінських кадрів в Україні, в тому числі і в органах публічного управління, обумовлена декількома причинами.

Перша і головна полягає в тому, що більшість управлінських кадрів сформовано ще адміністративно-командною системою, що і визначає використання форм і методів управління.

Друга причина полягає в тому, що нове покоління управлінців змушене підкорятися тим неформальним інституціональним правилами, які були привнесені зі старої адміністративно-командної системи. У більшості структур має місце придушення ініціативи, сувора вертикаль управління, відсутність можливості у працівників нижніх рівнів керуючої підсистеми проявляти творчий підхід і приймати самостійні рішення в рамках своєї компетенції.

Третя причина – низька якість управлінських кадрів. Рівень підготовки управлінців у вищих навчальних закладах та їх конкурентоспроможність багато в чому визначаються конкурентоспроможністю освітніх послуг і наявністю збалансованої взаємодії між економічною і соціальною підсистемами,

затребуваністю фахівців інноваційного типу. В Україні конкурентоспроможність освітніх послуг, які надаються навіть провідними вузами країни, не відповідає світовому рівню, підготовка фахівців соціальною підсистемою не має тісної кореляції до потреб економічної підсистеми. По суті, даний процес носить стихійний характер.

Незважаючи на те, що в державі ініціюється процес формування інноваційного простору, можна констатувати нерозвиненість відповідного інституційного середовища, низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання, нерівномірну концентрацію об'єктів інноваційної інфраструктури та суб'єктів генерації знань в регіональних соціально-економічних системах [11].

У зв'язку з цим, назріла гостра необхідність формування нової системи ціннісних орієнтирів на всіх рівнях публічного управління, на чолі якої – людина як носій людського капіталу з його знаннями, вміннями, професіоналізмом, компетентністю, комунікативними і управлінськими здібностями, досвідом .

Необхідно підкреслити, що в тісному взаємозв'язку і взаємообумовленістю категорій «якість людського капіталу» і «якість життя» первинним є якість людського капіталу. Саме людський капітал, рівень його розвитку визначає якість життя кожного конкретного індивіда (його добробут, рівень життя, спосіб життя, вартість життя, стиль життя) і всього суспільства. Якість життя виступає як базова категорія і результат публічного управління соціо-еколого-економічними процесами. А це означає, що рівень публічного управління визначає рівень розвитку людського капіталу як головної продуктивної сили суспільства, а значить – рівень соціо-еколого-економічного розвитку системи, і в кінцевому підсумку – якість життя.

Це дає підставу сформулювати парадигму формування національної системи публічного управління, що представляє собою тріаду: «публічне управління – людський капітал – якість життя».

При цьому під людським капіталом, на наше переконання, розуміємо

сукупність вроджених і сформованих індивідом в процесі його життєдіяльності внутрішніх властивостей (фізичне здоров'я, знання, інтелект, моральність, здатність до комунікацій і управлінської діяльності та ін.), що визначають його здатність до створення вартості і творчої участі в процесах, що відбуваються в соціально-економічних системах. Представимо концепцію модернізації національної системи публічного управління у (Додатку Б).

Процес модернізації національної системи публічного управління передбачає єдність двох взаємопов'язаних підсистем – керуючої і керованої – і виділення в них суб'єктів, об'єкта і предмета управління, цілі управління, інструментів впливу і критеріїв результативності та ефективності публічного управління. До інструментів впливу суб'єктів управління на об'єкт управління відноситься механізм публічного управління процесами забезпечення якості життя, що включає в себе сукупність важелів, методів і форм забезпечення (людські, матеріальні, фінансові ресурси; правове, інформаційне забезпечення).

До суб'єктів публічного управління процесами забезпечення якості життя (керуюча підсистема) відноситься система органів та інститутів публічного управління всіх рівнів: ВРУ, Президент України, КМУ, представницькі органи місцевого самоврядування, виконавчі органи державної влади (міністерства, відомства та їх територіальні органи, департаменти тощо), фінансові органи (за умови забезпечення стійкого зворотного зв'язку і які задіяні до процесу управлінням населення).

Об'єктом публічного управління (керована підсистема) виступають процеси забезпечення якості життя (економічні, екологічні, соціальні, що протікають в соціально-економічних системах різних рівнів).

Предмет управління – рух елементів соціальної і економічної підсистем; структурні, функціональні та інституційні зв'язки між ними, їх зміни.

Головна мета управління – забезпечення якості життя кожного громадянина і суспільства в цілому на основі розвитку людського капіталу.

З вищесказаного випливає, що публічне управління процесами забезпечення якості життя має бути направлено на розвиток в структурі

людського капіталу його найважливіших складових – інтелектуальної, управлінської та комунікативної.

Модернізація національної системи публічного управління визначає реалізацію певних принципів управління. Перш за все, публічне управління має будуватися на принципах легітимності, транспарентності, демократичності, управлінні в інтересах всього суспільства і залучати в процес управління населення. При цьому повинно бути забезпечено надійний зворотній зв'язок (комунікація) з населенням за рахунок таких інституцій як публічні слухання, накази виборців і звіти про їх виконання тощо з урахуванням забезпечення адекватного моніторингу ефективності діяльності органів публічного управління та надання результатів моніторингу публічного характеру. Для підвищення об'єктивності оцінки діяльності органів публічного управління необхідно залучення незалежних представників експертно-аудиторської спільноти.

Публічне управління повинно бути направлено на забезпечення сталого соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічних систем, а це означає що адекватна реалізація принципу «економічна стійкість – екологічна стійкість – соціальна стійкість» дозволе забезпечити збалансованість економічних, екологічних і соціальних процесів. Облік екологічної компоненти відповідає принципам сталого розвитку і є невід'ємною складовою якості життя, оскільки навколишнє середовище – це природне середовище проживання кожної людини.

Концептуальною основою в процесі модернізації національної системи публічного управління є перехід від управління витратами до управління результатами, що закономірно в умовах обмеженості всіх видів ресурсів, і в першу чергу фінансових. Ключовим стратегічним ресурсом в процесі модернізації національної системи публічного управління виступає людський капітал, принципове значення в структурі якого, як це було обґрунтовано, належить інтелектуальній, комунікативній та управлінській складовій.

Ухвалення управлінських рішень в процесі публічного управління має

базуватися на результатах оцінки збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів, при цьому об'єктом аналізу виступають якість розроблених прогнозних оцінок і стратегій соціо-еколого-економічного розвитку, а також результати функціонування соціальної та економічної підсистем в розрізі секторів, сегментів (галузей) національної економіки, екологічна система.

Для проведення об'єктивних оцінок і прийняття адекватних управлінських рішень дуже важлива забезпеченість органів публічного управління достовірною інформацією, джерелами якої виступають офіційні дані органів державної влади і місцевого самоврядування, органів державного статистичного спостереження, результати моніторингу економічного, екологічного та соціального розвитку, а також якості життя. Підкреслимо, що моніторинг повинен проводитися із залученням представників громадянського суспільства, з метою підвищення об'єктивності оцінки діяльності органів публічного управління.

В якості критеріїв результативності в умовах модернізації національної системи публічного управління виступають стійкий соціо-еколого-економічний розвиток системи, рівень індексу якості життя, рівень розвитку людського капіталу, стандарти якості життя, рівень задоволення потреб індивідів, що об'єктивно передбачає здійснення моніторингу зазначених показників.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Диференціація потреб з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення

У науковому середовищі вже досягнуто єдність поглядів про те, що якість життя розкривається через потреби, рівні їх задоволення. За нашим переконанням, взаємозв'язок цих понять чітко простежується вже у тому, що в реальному житті носіями якості життя і потреб є індивіди і їх спільноти. Очевидно, що самі потреби і рівень їх задоволення нерозривно пов'язані з рівнем розвитку соціально-економічних систем. Рівень задоволення потреб відображає кількість споживаних благ, а, отже, формує уявлення про якість життя індивідів і суспільства в цілому.

В основі двофакторної моделі теорії Ф. Герцберга лежать потреби, пов'язані з трудовою діяльністю людини: 1. Гігієнічні фактори, що впливають на рівень задоволення працею. 2. Мотиватори, що впливають на рівень задоволення працею [12, с. 276].

У 70-80-і рр. ХХ століття в публікаціях розглядалися наступні види потреб: 1) фізіологічні і соціальні [34]; 2) матеріальні і духовні [6, с. 24]; 3) фізичні, духовні (інтелектуальні) і соціальні [49]. Потреби людини виступають як комплекс поодиноких видів потреб, що володіють якісною і кількісною визначеністю і забезпечують його фізіологічний та духовний розвиток. У зв'язку з цим важливо відзначити, що мова не йде про довільний набір потреб, а про науково-обґрунтований комплекс потреб. У зв'язку з цим доречно, з урахуванням викладеного, деякі уточнення методологічного плану відносно поняття «комплекс потреб» і рівнів його ієрархії, а також виділення класифікаційних ознак потреб.

Еволюція класифікації потреб людини представлена в (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Еволюція класифікації потреб людини

Дослідники	Класифікація потреб
Аристотель, Платон	тілесні, духовні
Класики марксизму-ленінізму	природні, створені суспільством
А. Маслоу	фізіологічні, у безпеці, в підтримці, в самоствердженні, в самовираженні
К. Алдерфер	в існуванні, у взаємозв'язках, в зростанні
Д. Макклеланд	в досягненні, в приєднанні, у владі
Ф. Герцберг	гігієнічні фактори, мотиватори
Ж Фурастье Ж. [49, с. 150]	в існуванні, у розвитку
Л.І. Пронкіна, О.М. Гариш [39, с. 33]	потреби забезпечення, потреби покликання, потреби престижу
О.А. Мельченко [33]	пов'язані з бажанням мати які-небудь багатствами, пов'язані з реалізацією здібностей

Проведений аналіз наукових публікацій показав, що потреби розглядаються, як правило, щодо окремо взятого індивіда. Разом з тим, з урахуванням багатоаспектності і структурної складності якості життя, на наше переконання, потреби необхідно розглядати на різних рівнях інтеграції: індивід – група індивідів (організація) – муніципальне утворення – регіон – держава.

Необхідно підкреслити, що комплекс потреб, як відбитий в сприйнятті людини набір потреб, необхідний для його фізіологічного і духовного розвитку, унікальний для кожного конкретного індивіда. Унікальність обумовлена фізіологічними, інтелектуальними, духовними особливостями, а також станом екологічного середовища, в якій здійснюється його життєдіяльність.

Потреби, на наше переконання, це іманентна властивість незадоволеності індивідів, спільнот, суспільства в цілому, яка полягає в необхідності доповнення та підвищення очікуваних ними інституціональних, економічних, соціальних, психологічних, біологічних, екологічних, техніко-технологічних, інноваційних та інформаційних умов життєдіяльності в процесі публічного управління рухом і розвитком соціально-економічних систем.

Необхідно зауважити, що фактичний набір потреб кожного індивіда відрізняється від тих, на які орієнтується система публічного управління соціо-

еколого-економічними процесами і які повинні бути науково обґрунтовані при формуванні системи індикаторів руху таких складових якості життя як добробут, рівень життя, вартість життя, образ життя, стиль життя.

Життєдіяльність сучасного суспільства свідчить про те, що величезний світ потреб індивідів розділений на дві великі групи: здорові і нездорові потреби (табл. 2.2). Причому, кількість видів і обсяги задоволення нездорових потреб мають тенденцію до зростання. Безумовно, дана тенденція негативного характеру завдає не тільки економічний, а й соціальний збиток державі. Разом з тим, життєдіяльність суспільства орієнтована на ринок, на реалізацію товарів і послуг, перелік яких і їх корисність можуть бути об'єднані в дві великі групи: товари і послуги, спрямовані на задоволення здорових потреб, і товари і послуги, спрямовані на задоволення хворих потреб.

Таблиця 2.2

Фактичний комплекс потреб індивіда [55]

Фактичний комплекс потреб індивіда	
Здорові потреби	Хворі потреби
<ul style="list-style-type: none"> - фізіологічні потреби (В їжі, одязі, житло, відпочинок); - екологічні потреби (проживання в чистому середовищі); - в безпеці; - в заняттях спортом; - в розвитку (отриманні знань, професійному зростанні залученні до культурних цінностей); - потреби у визнанні; - вищі потреби (потреби в творчій діяльності, заняттях наукою, мистецтвом, винахідницької, раціоналізаторської діяльністю) 	<ul style="list-style-type: none"> - потреби, викликані адитивною поведінки (різними видами психологічних і фізіологічних залежностей); - потреби у використанні неформальних інституціональних правил і порушення чинних законодавчих норм (корупція, хабарництво, розкрадання державних, бюджетних коштів, ухиляння від податків і ін.

У реальному житті діяльність кожного індивіда постає як протиріччя єдності виробника і споживача матеріальних і духовних благ. Кожен індивід, беручи участь в процесі виробництва, отримує грошову винагороду в формі оплати вартості його робочої сили, яке використовує для забезпечення відтворення самого себе і членів своєї сім'ї. Однак характер, цілі і

спрямованість використання отриманого доходу можуть бути різні, що створює уявлення про якісне життя і всіх його похідних складових.

Необхідно враховувати, що рівень задоволення потреб кожного індивіда в соціально-економічних системах також різний, що обумовлено з одного боку, диференціацією доходів індивідів, а з іншого – рівнем соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічних систем.

Очевидно, що діяльність органів публічного управління повинна бути орієнтована на формування комплексу потреб, виходячи з ресурсних можливостей соціально-економічної системи, що визначаються рівнем її розвитку. Причому для задоволення комплексу цих потреб на кожному ієрархічному рівні повинні бути створені відповідні умови, що дозволяють в структурі потреб індивіда забезпечити домінування здорових потреб, всебічне задоволення яких сприятиме розвитку людського капіталу і на цій основі – підвищення якості життя.

Безумовно, формування комплексу здорових потреб індивіда вимагає наукового підходу до його обґрунтування і моніторингу ступеня їх задоволення.

З урахуванням того, що якість життя як інтегральна категорія, об'єднує в собі рівні соціально-економічних систем (держава, регіони, муніципальні утворення) і такі похідні категорії, як добробут, рівень життя, спосіб життя, вартість життя, стиль життя, і пов'язана з потребами, а саме – ступенем їх задоволення, з цього випливає, що правомірно говорити про інтегральні комплекси потреби громадян соціально-економічної системи держави.

Підкреслимо, що при обґрунтуванні інтегрального комплексу потреб громадян, його структури та критеріїв класифікації ми базуємося на диференціації здорових і нездорових потреб з точки зору їх впливу на сталий соціо-еколого-економічний розвиток соціально-економічної системи будь-якого рівня ієрархії.

Вищесказане дозволяє нам дати визначення інтегрального комплексу потреб громадян, під яким розуміється сукупність інституційних, біологічних,

екологічних, соціальних, економічних, естетичних, інноваційних, техніко-технологічних, інформаційних потреб, сформованих у індивідів і суспільства (співтовариства) під впливом інноваційного прогресу в процесі модернізації соціально-економічних систем, причому, задоволення потреб (мова йде про задоволення здорових потреб) має забезпечити розвиток людського капіталу і на цій основі – підвищення якості життя.

Процес формування інтегрального комплексу потреб громадян в соціально-економічній системі держави охоплює різні рівні ієрархії соціально-економічних систем (муніципальні утворення, регіони, держава) і починається з комплексу потреб в розрізі основних соціально-демографічних груп соціально-економічної системи муніципального утворення (працююче населення, тимчасово працююче населення, пенсіонери, інваліди, молодь, діти)

Необхідно підкреслити, що задоволення сформованого комплексу потреб (що включає в себе здорові потреби) застосовується до соціально-економічної системи певного рівня об'єктивно обмежується рівнем її соціо-еколого-економічного розвитку.

Рух ступеня задоволення наявних потреб індивідів, різних соціально-демографічних груп, населення муніципального утворення, регіону, держави регулюються органами публічного управління, виходячи з комплексу здорових потреб, задоволення яких сприяє збереженню та розвитку людського капіталу і підвищенню якості життя. Інтегральний (на рівні держави) комплекс потреб громадян в процесі модернізації національної системи публічного управління служить інструментом контролю і оцінки швидкості зміни і спрямованості руху похідних категорій якості життя (добробуту, рівня життя та ін.), що дозволяє підвищити ефективність публічного управління. У таблиці (Додатку В) представлено підхід до диференціації потреб з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення [21; 27; 28].

На кожний запланований період часу інтегральний комплекс потреб приймається як еталонний, а інтегральний комплекс потреб звітного періоду – в якості базового, що створює основу для управління рухом інтегрального

комплексу потреб (в напрямку мінімізації нездорових потреб) в національній системі публічного управління з точки зору прогнозування його структури, обсягів і видів потреб, а також можливостей їх задоволення.

Публічне управління формуванням раціональної структури інтегрального комплексу потреб направлено на розвиток вищих потреб індивіда, що, на нашу думку, сприяє розвитку людського капіталу як ендogenous джерела стійкого розвитку соціально-економічних систем і на цій основі – підвищення якості життя.

2.2. Аналіз загальних і специфічних властивостей публічного управління як системи за критерієм якості життя

Проблемою методології, теорії і практики публічного управління процесами забезпечення якості життя в соціально-економічних системах є розкриття та уточнення таких понять як соціально-економічна система, соціальний процес, економічний процес, екологічний процес, рух і розвиток соціально-економічних систем, неоднорідність і нерівномірність елементів соціально-економічних систем, обґрунтування закономірностей зміни властивостей елементів соціально-економічних систем і їх вплив на збалансованість процесів забезпечення якості життя населення.

У зв'язку з цим, перш за все, треба дещо уточнити поняття «соціально-економічна система» на основі аналізу існуючих точок зору.

Столетов І.Г. дає найбільш загальне визначення соціально-економічної системи, її організаційної структури та елементів, що дозволяє використовувати її стосовно до держави, регіонів, муніципальних утворень, підприємств. Важливо відзначити, що головним, визначальним компонентом в соціально-економічній системі Столетов І.Г. виділяє людину [7, с. 130].

У той же час, не можна не враховувати, що в реальній практиці є різноманітне різноманіття соціально-економічних систем (держава, регіон, муніципальне утворення, організація), кожна з яких дає не тільки загальне

уявлення про соціально-економічних системах, але і має своє місце в ієрархії систем, а також володіє певною специфікою і особливостями. Крім того, однорівневі і різнорівневі соціально-економічні системи безперервно взаємодіють між собою. У процесі руху і розвитку соціально-економічної системи держави відбувається безперервна взаємодія регіональних соціально-економічних систем, в кожній з яких безперервно взаємодіють соціально-економічні системи муніципальних утворень. З цього випливає, що в кожній соціально-економічній системі відбувається взаємодія соціально-економічних систем нижчого порядку. Крім того, кожна соціально-економічна система має зовнішню взаємодію з іншими соціально-економічними системами по горизонталі і по вертикалі. Дану обставину необхідно враховувати при дослідженні соціально-економічних систем будь-якого рівня.

Під соціально-економічною системою держави розуміється інтегральне соціально-економічне утворення, що включає в себе сукупність регіональних соціально-економічних підсистем, які поєднують в собі сукупність муніципальних соціально-економічних підсистем, на території яких розташовані організації різних організаційно-правових форм і форм власності. При цьому соціально-економічні системи будь-якого рівня ієрархії представляють собою дві взаємопов'язані і взаємодіючі між собою підсистеми – соціальну і економічну, кожна з яких реалізує притаманну саме їй специфічну цільову функцію. Реалізація цих функцій за умови збалансованої взаємодії соціальної та економічної підсистем спрямована на забезпечення сталого соціо-еколого-економічного розвитку системи та підвищення якості життя кожної людини і суспільства в цілому.

Властивості соціально-економічних систем можна умовно розділити на дві групи: 1) загальні властивості, які характерні для системних об'єктів взагалі; 2) специфічні властивості, притаманні виключно соціально-економічним системам. Вони представлені в таблиці (Додатку Д).

На підставі розроблених властивостей СЕС проаналізовано результати публічного управління якістю життя в Україні. Згідно з рейтингом Numbeo

"Якість життя країн – 2019", життя в Україні виявилось найгіршим серед сусідів [54]. Це рейтинг рівня життя й індекс людського розвитку, який показує, в яких країнах найкраще жити й відпочивати. До нього входить 71 країна.

На першій позиції опинилася Данія, у якої 198,57 бала за 200-бальною шкалою. На другому місці – Швейцарія (195,93). Третє – Фінляндія (194,01). Останнє, 71-ше місце посів Єгипет (83,98). Передостанню позицію – Іран (87,02). На 69-му місці виявився Казахстан (87,17). Україна посіла 62-ге місце у рейтингу зі 102,34 бала (минулого року – 57-ме місце з 95,96 бала). Перед нею розташувався Таїланд (103,26). На 63-й позиції Гонконг (100,90). У той же час Росія зайняла в рейтингу 59-те місце (104,94), а Білорусь – 37-ме (141,47). Польща опинилася на 35-му місці (147,98) сусідів [53; 54]

При розгляді держави, регіонів і муніципальних утворень як складних систем, що самоорганізуються необхідно, на наш погляд, подальше поглиблення і розвиток методологічних і теоретичних підходів до розуміння причин зародження процесів, що протікають в соціально-економічних системах.

Зміна станів у розвитку системи пов'язана, перш за все, з тим, що соціально-економічна система є динамічною і перманентно знаходиться в стані безперервного руху. «Рух» і «розвиток» – ці поняття стоять поруч, проте їх сутнісний сенс різний [45].

Нерівномірність руху елементів системи спричиняє внутрішній дисбаланс між їх якісним і кількісним визначенням, що веде до розбалансованості соціальної та економічної підсистем і екологічної системи і вимагає керуючого впливу.

Соціально-економічні системи перманентно нерівномірні за цілою низкою ознак: розподілу населення за статтю, віком, рівнем освіти; якість людського капіталу, в тому числі питомої ваги в ньому інтелектуальної, управлінської, комунікативної складових; властивості індивідів до наукової, інноваційної діяльності; станом здоров'я індивідів, рівню їхньої культури, духовності, моральності; ступеня зносу основного капіталу; відмінності в рівні

фінансового стану та фінансових результатах діяльності суб'єктів господарювання; розвиненості інфраструктури; локалізації ресурсів; ступеня забруднення навколишнього середовища; обсягами розподілу централізованих фінансових ресурсів, наповнюваності бюджетів, обсягами бюджетних витрат (для муніципальних соціально-економічних систем у складі регіональної соціально-економічної системи та ін.).

Необхідно відзначити, що однією з закономірностей, властивих соціально-економічним системам, є їх здатність до самоорганізації, тобто наведення в системі порядку, тобто здатність перешкоджати ентропійним процесам. Самоорганізація проявляється в здатності системи реагувати на внутрішні і зовнішні флуктуації і служить запорукою життєспроможності соціально-економічних систем, їх стійкості, тобто спроможності повертатися в стан динамічної рівноваги.

Соціальні, економічні та екологічні процеси в соціально-економічних системах різних рівнів не тотожні один одному і протікають з властивими кожному рівню особливостями. Їх швидкість, інтенсивність, а значить і якісний зміст різні. Відмінності проявляються як в системах різного рівня (держава — регіон — муніципальне утворення), так і в однорівневих соціально-економічних системах (регіон № 1 — регіон № 2 — ... — регіон № n в рамках держави; муніципальне утворення № 1 — муніципальне утворення № 2 - ... — муніципальне утворення № n в рамках одного регіону; муніципальне утворення регіону № 1 — муніципальне утворення регіону № n).

Нерівномірність якості життя в соціально-економічних системах обумовлена неоднорідністю за складом і нерівномірністю за властивостями елементів. Нерівномірність зміни властивостей елементів системи і їх неоднорідність за складом визначають якісний зміст відбуваються в ній соціальних, економічних, екологічних процесів, рівень розвитку людського капіталу, обсяг і якість формування кінцевих фінансових результатів системи, диференціацію якості життя.

На наше переконання, у якості ініціатора і суб'єкта управління

економічними, екологічними і соціальними процесами на різних рівнях ієрархії, виступає система органів та інститутів публічного управління:

– по-перше, інститути присутні як в соціальній, так і в економічних підсистемах і знаходяться в безперервній суперечливій взаємодії та взаємозв'язку;

– по-друге, інститути являють собою стійкі норми, зв'язки і відносини соціально-економічного життя суспільства;

– по-третє, в якості інститутів розглядається сукупність тверджень, що регулюють певну сферу суспільних відносин.

Зміна внутрішніх умов життєдіяльності соціально-економічної системи і вплив зовнішнього середовища спонукають систему вдосконалювати вже існуючі інститути або встановлювати нові, і тим самим пристосовуватися до нових умов.

Необхідно відзначити, що в соціально-економічних системах перехідного типу сильно розвинені неформальні інституційні правила, привнесені зі старих систем. Цей факт відзначається багатьма дослідниками різних аспектів соціально-економічного розвитку України [25; 27].

Очевидно, що екологічні процеси формуються під впливом соціальних і економічних процесів, що протікають в системі. Автономність функціонування соціальної та економічної підсистем породжує їх розбалансованість. Це проявляється в зростанні захворюваності індивідів, депопуляції населення і т.п. при погіршенні стану навколишнього середовища на фоні екстенсивного розвитку економічної підсистеми.

Соціальні, економічні та екологічні процеси між собою тісно взаємопов'язані, але визначальний характер, на наше переконання, належить процесам, що протікають саме в соціальній підсистемі.

Узагальнюючи вищевикладене представляється необхідним і можливим дати визначення економічного, соціального та екологічного процесів і виділити їх суб'єктів і об'єктів.

Соціальний процес це спрямований рух елементів соціальної підсистеми

в даному інституціональному середовищі, що приводить до створення умов, що забезпечують зміну властивостей елементів економічної підсистеми в соціально-економічній системі того чи іншого рівня ієрархії з метою забезпечення збалансованої взаємодії соціальної та економічних підсистем і підвищення якості життя населення.

Суб'єктами соціального процесу виступають органи публічного управління різних рівнів ієрархії (державного, муніципального, корпоративного, представники громадянського суспільства), а також організації некомерційного сектору: установи науки, освіти, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, соціального захисту і соціальних гарантій.

Об'єктом соціального процесу виступає людський капітал як сукупність складових його структурних складових: інтелектуальної, управлінської, комунікативної, духовної, моральної, фізичної, культурної.

Економічний процес являє собою рух елементів економічної підсистеми в даному інституціональному середовищі, спрямоване на реалізацію економічних інтересів суб'єктів економічних відносин в соціально-економічній системі того чи іншого рівня ієрархії з метою найбільш повного задоволення безперервно доповнюється системи потреб індивідів, їх окремих груп, громадянства (як в економічній, так і в соціальній підсистемах) і підвищення якості життя.

До суб'єктів економічного процесу ми також відносимо органи публічного управління різних рівнів ієрархії (державного, муніципального, корпоративного, представників громадянського суспільства), оскільки вони забезпечують інституційне регулювання як соціальних, так і економічних процесів, а також організацію нефінансового і фінансового секторів (промислові, транспортні, сільськогосподарські, сфери послуг, фінансові інститути та ін.).

Об'єктом економічного процесу є комплекс потреб громадян в соціально-економічних системах різних рівнів ієрархії (держава – регіон – муніципальне утворення).

Екологічний процес являє собою рух елементів екологічної системи під

впливом руху елементів економічної і соціальної підсистем, який надає безпосередній вплив на рівень соціо-еколого-економічного розвитку соціально-економічної системи і якість життя індивідів і суспільства в цілому.

Суб'єктами екологічного процесу виступають органи публічного управління різних рівнів ієрархії (державного, муніципального, корпоративного, представники громадянського суспільства), оскільки вони забезпечують інституційне регулювання не тільки соціальних і економічних, а й екологічних процесів, організації соціальної і економічної підсистем і суспільство в цілому [21].

Для найбільш повного розуміння причини зародження позначених процесів в соціально-економічних системах необхідно звернутися до обґрунтування елементів соціально-економічних систем, їх якісної і кількісної визначеності, і закономірностям зміни їх властивостей. Це дозволить підійти не тільки до обґрунтування закономірностей зміни властивостей соціально-економічних систем і їх впливу на рівень соціо-еколого-економічного розвитку, а й сформувати концептуальні підходи до управління змінами в соціально-економічних системах з метою забезпечення збалансованості соціо-еколого-економічних процесів і підвищення якості життя.

Соціально-економічна система держави за своїм складом і структурою являє собою складно структуроване утворення. Вона включає в себе соціально-економічні системи регіонів, соціально-економічні системи муніципальних утворень, на території яких розташовані організації, що входять до складу соціальних і економічних підсистем муніципальних утворень [18].

Публічне управління нерівномірністю зміни властивостей елементів, що утворюють сукупні об'єкти основного, оборотного і людського капіталів в соціальній та економічній підсистемах на рівні муніципальних утворень, регіонів і держави в процесі модернізації національної системи публічного управління, дозволить забезпечити збалансоване взаємодія цих підсистем і ефективний обмін результатами свого функціонування, а значить – стійкий соціо-еколого-економічний розвиток.

Окремо хотілося б зупинитися на властивостях елементів, що утворюють об'єкти – природні ресурси. Використання природних ресурсів в процесі промислового виробництва є повсюдним. Однак безгосподарність, прагнення отримати лише тільки комерційну вигоду при повній відсутності витрат на ліквідацію наслідків господарської діяльності (рекультивацію земель, очищення води, відновлення порушеного природного балансу та ін.) – масове явище.

В результаті складається ланцюжок марнотратства і безгосподарності, починаючи з розкриття і підготовки родовища до експлуатації та закінчення переробкою природних ресурсів в різні види виробничої сировини, матеріали, електроенергію та їх використання. Ці процеси супроводжуються нанесенням значної шкоди навколишньому середовищу, зростанням промислових відходів.

Одна з причин нераціонального використання природних ресурсів відсутність єдиного замкнутого технологічного циклу, починаючи від розтину, підготовки і вилучення природних ресурсів до виробництва товарів та послуг. Сьогодні цей процес розірваний на одиничні технологічні ланцюжки. Інша причина – відсутність адекватного регулювання з боку органів публічного управління діяльності суб'єктів господарювання [10]. Природні ресурси, які є національним багатством, служать джерелом збагачення приватного капіталу. Державою досі не вироблені ефективні форми інституційного регулювання (насамперед законодавчої) діяльності організацій, що займаються видобутком і переробкою різних видів природної сировини.

Сформована в даний час практика марнотратного використання природних ресурсів навіть при достатку їх запасів вимагає встановлення на законодавчому рівні заходів відповідальності для суб'єктів господарювання, які мають право на видобуток природного сировини. Більш того, нераціональне відпрацювання одного родовища вимагає здійснення капітальних витрат для освоєння нових родовищ, що в свою чергу веде до зростання питомих витрат на одиницю видобутого ресурсу внаслідок освоєння недостатньо розвинених територій.

Нерівномірна зміна якісних параметрів властивостей об'єктів основного, оборотного, людського капіталів в процесі руху їх елементів робить істотний вплив на конкурентоспроможність соціально-економічних систем в контексті їх сталого розвитку, ефективність обміну між соціальною та економічною підсистемами результатами їх функціонування, збалансованість економічних, екологічних і соціальних процесів на рівні муніципальних утворень, регіонів, держави. А це означає, що ефективне публічне управління нерівномірним зміною властивостей елементів дозволить забезпечити збалансовану взаємодію соціальної і економічної підсистем та соціо-еколого-економічних процесів, а значить – і якість життя на належному рівні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Методичні підходи до розробки базових і еталонних стандартів якості життя у системі публічного управління

Одна з ключових проблем публічного управління процесами забезпечення якості життя в соціально-економічних системах – відсутність загальнометодичних підходів до розробки системи стандартів якості життя.

Унікальність якісних характеристик потенціалів соціально-економічних систем (природно-ресурсного, промислового, сільськогосподарського, фінансово-бюджетного, наукового, інноваційного, інвестиційного, людського, культурного та ін.) Обумовлює відмінності на рівні їх соціо-еколого-економічного розвитку і формує умови, що впливають на всі структурні складові якості життя [13].

З цього випливає необхідність розробки базових і еталонних стандартів якості життя з урахуванням особливостей територіально-виробничого розміщення соціально-економічних систем, рівня їх соціо-еколого-економічного розвитку і відокремлення в них населення відповідно до законодавчо закріплених рівнів устрою держави.

Необхідність розробки базових і еталонних стандартів якості життя обумовлена двома причинами. З одного боку, для оцінки обсягів різних видів потреб, задоволення яких забезпечить розширене відтворення кожного індивіда як носія людського капіталу, з іншого боку – для оцінки потенціалів соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії.

Трудова діяльність індивідів пов'язана зі створенням конкретних видів матеріальних і духовних благ. Відношення обсягу цих благ у вартісній формі до чисельності населення дає реальне уявлення про фактично вироблені

матеріальні і духовні блага в розрахунку на одного індивіда. По суті мова йде про фактично вироблення поточного споживчого кошику, структура і обсяг якої визначають внутрішні можливості кожної соціально-економічної системи (держави, регіону, муніципального утворення) в задоволенні потреб населення, але яка далеко не завжди відповідає науково-обґрунтованим нормам.

За своїм економічним змістом споживчий кошик і прожитковий мінімум є органічно взаємопов'язаними аргументами показниками і дозволяють оцінити, в якому напрямку йде зміна конкретних обсягів споживання, як змінюється величина прожиткового мінімуму в соціально-економічній системі держави, або соціально-економічній системі конкретного регіону. Однак ці показники не вносять ясності щодо перспектив життєдіяльності кожного особи в підвищенні якості його життя.

Мінімальний споживчий кошик і прожитковий мінімум не можна віднести до динамічних показників, оскільки навіть встановлена періодичність їх перегляду вже робить їх статичними, одномоментними, тобто встановленими на строго певну дату. Крім того, мінімальний споживчий кошик і прожитковий мінімум стверджують показники, рівень яких відповідає усталеним результатам функціонування соціально-економічних систем на певний момент часу [19]. При цьому абсолютно не ясно, в який момент ці показники перестануть відповідати поточному рівню прожиткового мінімуму або поточному складу споживчого кошика. І зовсім не очевидно, якими мають бути їх науково-обґрунтовані значення в перспективі.

Нарешті, ці поняття не можна розглядати як стандарти, оскільки вони не відображають бажаний результат на певний момент часу по відношенню до базисного періоду в процесі аналізу та оцінки рівня якості життя населення через відсутність в них цільового орієнтиру.

У зв'язку з цим пропонується ввести в науковий обіг фундаментальні поняття «базовий стандарт якості життя» та «еталонний стандарт якості життя», які носять загальнометодичний характер і можуть бути використані для розробки базових і еталонних стандартів якості життя в соціально-економічних

системах різних рівнів ієрархії [28; 29].

Введення в науковий обіг даних понять в умовах модернізації національної системи публічного управління орієнтоване на розвиток людського капіталу та на забезпечення якості життя за рахунок задоволення інституційних, біологічних, екологічних, соціальних, економічних, естетичних, інноваційних, техніко-технологічних, інформаційних потреб кожного індивіда і всього суспільства з урахуванням ресурсних можливостей соціально-економічних систем і досягнутого рівня їх соціо-еколого-економічного розвитку.

У національній системі публічного управління в якості базового стандарту якості життя ми пропонуємо систему науково-обґрунтованих показників, які адекватно відображають досягнутий в СЕС рівень задоволення інституційних, біологічних, екологічних, соціальних, економічних, естетичних, інноваційних, техніко-технологічних, інформаційних потреб індивідів з точки зору сукупного людського капіталу відповідно до фінансових результатів за певний проміжок часу виходячи з рівня соціо-еколого-економічного розвитку системи.

Еталонний стандарт якості життя в національній системі публічного управління – система науково обґрунтованих показників рівня задоволення комплексу інституційних, біологічних, екологічних, соціальних, економічних, естетичних, інноваційних, техніко-технологічних, інформаційних потреб кожного індивіда, його різних груп, суспільства в цілому, досягнення якого забезпечує найбільш повне розкриття властивих здібностей, формування у нього високого потенціалу знань, умінь, навичок і прагнення до їх використання для розвитку всього суспільства.

Відповідно до методології бенчмаркінгу в якості еталонних в національній системі публічного управління рекомендується використовувати стандарти високорозвинених країн з поправкою на національні особливості; країн, які в короткостроковому періоді продемонстрували високі темпи соціально-економічного розвитку; країн, які в підгрупі з високим рівнем

показника ІЛР займають провідні рейтингові позиції і ін. [5; 14]

З урахуванням того, що якість життя – інтегральне, багаторівневе визначення, що об'єднує в собі всі рівні соціально-економічних систем і похідні категорії якості життя, тісно пов'язане з потребами людства, сформованими в соціально-економічних системах різних рівнів ієрархії, представляється необхідним в умовах модернізації національної системи публічного управління введення в науковий обіг такого фундаментального поняття, як інтегральний стандарт якості життя.

Інтегральне поняття якості життя трансформується в інтегральний стандарт якості життя, який формується на основі стандартів якості життя соціально-економічних систем регіонів, муніципальних утворень [15]. Таким чином, суб'єктна орієнтованість стандартів якості життя реалізується на основі наступних критеріїв: за рівнями управління СЕС; за основними соціально-демографічними групами; по соціальним і економічним підсистем соціально-економічних систем.

Наукове обґрунтування показників стандартів якості життя знаходиться в тісному взаємозв'язку з видами потреб, задоволення яких забезпечує розвиток людського капіталу індивідів і сукупного людського капіталу системи і базується на принципах сталого соціо-еколого-економічного розвитку. Так, при оцінці рівня задоволення біологічних потреб (фізіологічних потреб і потреб у безпеці) в якості еталонного стандарту якості життя ми рекомендуємо наступні показники:

– в частині задоволення фізіологічних потреб – показники, що відображають науково-обґрунтовані раціональні норми споживання (продуктів харчування, одягу, предметів побуту, послуг та ін.) В натуральному і вартісному вираженні, що сприяють повноцінному фізичному розвитку індивіда з огляду на такий поточний рівень ринкових цін в соціально-економічній системі. Вартісна оцінка еталонного стандарту в частині задоволення фізіологічних потреб дозволяє виявити ступінь відхилення середньодушових доходів від еталонного значення;

– в частині задоволення потреб в безпеці – приймаються мінімальні значення показників соціально-економічних систем, які характеризують рівень злочинності, отримані в результаті порівняльної оцінки їх значень.

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення соціальних потреб приймаються максимальні (мінімальні) значення показників досліджуваних соціально-економічних систем з урахуванням наряду їх кореляції (рівень зайнятості, очікувана тривалість життя при народженні, забезпеченість житлом, рівень дитячої смертності та пр.), отримані в результаті порівняльної оцінки їх значень.

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення економічних потреб приймаються мінімальні значення показників, що відображають справедливість розподільних процесів, отримані в результаті порівняльної оцінки соціально-економічних систем (частка населення з величиною доходів нижче вартості еталонного стандарту якості життя в частині задоволення фізіологічних потреб) і мінімальне значення показника, що відображає нерівність у розвитку.

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення естетичних потреб приймаються результати експертної оцінки спеціалістами відповідного профілю зовнішнього вигляду місць загального користування, благоустрою та озеленення територій в соціально-економічних системах з найбільш високим рівнем соціо-еколого-економічного розвитку .

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення інноваційних потреб приймаються максимальні значення показників, отримані в результаті порівняльної оцінки соціально-економічних системи, що характеризують рівень освітньої, культурної, творчої, наукової, винахідницької активності індивідів.

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення інституційних потреб приймаються значення показників, отримані в результаті порівняльної оцінки фахівцями відповідного профілю діючих інституційних норм і потреб в нових інституціональних нормах виходячи із стратегічних орієнтирів стійкого

соціо-еколого-економічного розвитку соціально економічних систем.

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення техніко-технологічних потреб приймаються показники високорозвинених країн в частині рівня техніко-технологічного розвитку з точки зору мінімізації його впливу на навколишнє середовище (екологічно безпечні техніка і технології).

За еталонний стандарт якості життя в частині задоволення інформаційних потреб приймаються максимальні значення показників, що характеризують доступність отримання населенням інформації (рівень телефонізації, інтернетизації, частка населення, що користується послугами кабельного телебачення і ін.).

Порівняльна оцінка показників динаміки базового і еталонного стандартів дозволяє судити про якість публічного управління в тій чи іншій соціально-економічній системі (використанні важелів, методів, інструментів) спрямованих на забезпечення справедливого розподілу, впровадження організаціями «чистих» технологій, розвиток вищих потреб, то і є забезпечення збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів.

Необхідність виділення базового і еталонного стандартів якості життя продиктована сформованим станом соціальної та економічної підсистем, їх, по суті, автономним функціонуванням, низьким рівнем публічного управління процесами забезпечення якості життя.

Базові та еталонні стандарти якості життя орієнтовані на найбільш повне задоволення здорових потреб кожного індивіда як носія людського капіталу, збереження його здоров'я, збільшення тривалості життя і розвиток вищих потреб, забезпечення справедливого розподілу, впровадження організаціями «чистих» технологій. Система базових і еталонних стандартів якості життя для кожної соціально-економічної системи незалежно від ієрархічного рівня служить органам національної системи публічного управління критерієм оцінки динаміки соціо-еколого-економічних процесів (і індикатором їх збалансованості). Отримані в процесі аналізу та порівняльної оцінки показники базових і еталонних стандартів якості життя результати демонструють якість

публічного управління розвитком людського капіталу, результативність застосовуваних важелів, методів, інструментів і служать основою для розробки стратегій розвитку соціально-економічних систем, а також програм і проектів.

З урахуванням того, що базовою інтегральною категорією публічного управління визначено якість життя, необхідна розробка інструментів контролю і оцінки його забезпечення органами публічного управління.

3.2. Об'єкти публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем

Розвиток людського капіталу як основи підвищення якості життя зумовлює наявність відповідних ресурсних джерел. У процесі розробки і реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення якості життя, жорсткі бюджетні обмеження є визначними і це обумовлює необхідність раціонального розподілу і ефективного використання фінансових, людських та інших ресурсів. Разом з тим, в соціально-економічних системах будь-якого ієрархічного рівня є внутрішні джерела розвитку, що дозволяють забезпечити задоволення ресурсних потреб системи, в тому числі і фінансових.

Фінансові ресурси є основою забезпечення відтворення процесів як в соціальній, так і в економічній підсистемі. За їх допомоги інтегруються зусилля суб'єктів підсистем другого порядку (науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціальних гарантій, виробничої, інноваційної, інвестиційної) для реалізації головної мети публічного управління – розвитку людського капіталу і на цій основі забезпечення гідної якості життя .

Державне економічне регулювання розуміється як прямий і непрямий вплив держави на економіку за допомогою певних інструментів і механізмів (правових, фінансових, бюджетних, грошово-кредитних, податкових та ін.). При цьому регулювання соціальних процесів є одним з напрямів державного регулювання. Це визначає провідну роль соціального фактора в русі і розвитку

соціально-економічних систем різного рівня (держава, регіони, муніципальне утворення).

Концентрація уваги на вирішенні окремих проблем фінансового регулювання соціальних і економічних процесів породила ряд проблем у розвитку методології і теорії фінансового регулювання процесів забезпечення якості життя, що призвело до формування споживацького підходу в сприйнятті якості життя і джерел його підвищення.

Методологія і теорія фінансового регулювання соціально-економічних процесів традиційно розвиваються в контексті необхідності фінансового забезпечення процесу створення суспільних товарів і послуг та реалізацію державою своїх функцій – підтримання територіальної цілісності, забезпечення балансу інтересів соціальних груп, встановлення «правил гри» в сфері соціальних і економічних відносин [48]. Тому в державному фінансовому регулюванні процесів забезпечення якості життя найчастіше переважають пасивні форми, в якості яких виступають соціальний захист і соціальні гарантії, підтримка материнства і дитинства, пенсійне забезпечення тощо.

Значне місце в фінансовому регулюванні відводиться територіальному і міжгалузевому перерозподілу фінансових ресурсів. Але фінансове регулювання безпосередньо не пов'язане із забезпеченням збалансованості соціальних, економічних, екологічних процесів з метою розвитку людського капіталу і на цій основі – підвищення якості життя.

В методології та теорії фінансового регулювання процесів забезпечення якості життя намітилася чітко виражена тенденція переважання утриманського, а не творчого підходу. Це означає, що як і раніше продовжують залишатися поза увагою склад і структура матеріальних і вищих потреб індивідів і суспільства в цілому. Тим часом, оптимізація структури потреб передбачає забезпечення структурних зрушень в напрямку домінування вищих потреб, а процеси формування і розвитку людського капіталу повинні протікати з урахуванням всіх складових його структурних елементів, особливе значення

серед яких належить інтелектуальній, управлінській та комунікативній складовим.

З урахуванням того, що соціально-економічні системи виділяються за рівнями державного устрою, кожному рівню повинні відповідати свої суб'єкти фінансового регулювання процесів забезпечення якості життя. Важлива роль у забезпеченні реалізації державної політики в сфері якості життя належить національній системі публічного управління фінансового регулювання економічних, екологічних, соціальних процесів, під яким розуміється створення і адресне використання важелів, форм, методів та інструментів активізації процесів генерування нових знань соціальної підсистемою та їх подальша капіталізація в соціальній, економічній підсистемах і екологічній системі за рахунок забезпечення високих фінансових результатів як джерела розвитку людського капіталу.

Таким чином, в якості об'єкта фінансового регулювання виступають фінансові джерела забезпечення якості життя, предметом фінансового регулювання – механізм управління рухом об'єктів основного, оборотного, людського капіталу в соціальній та економічній підсистемах, що включає елементи постійно розвивається функціонального, інституційного, інфраструктурного, комунікаційного та іншого забезпечення.

Оптимізація структури потреб індивідів дозволить підвищити якість сукупного людського капіталу соціально-економічної системи, оскільки людський капітал – це не тільки джерело, але і результативність процесу накопичення і генерації нових знань індивідом. Причому на рівень розвитку людського капіталу значущий вплив надають процеси передачі знань, що визначає значимість в його структурі комунікативної складової. Накопичення і розвиток людського капіталу можливий тільки за умови публічного управління збалансованою взаємодією соціальної та економічної підсистем [35]. Однак дана проблема досі залишається відкритою.

На наше переконання, процес виробництва протікає як в соціальній, так і в економічній підсистемі. Але якщо в економічній підсистемі відтворюються

економічні блага, то в соціальній – людський капітал в розрізі всіх його структурних складових. Між соціальною і економічною підсистемами повинен відбуватися активний обмін результатами – це необхідна умова забезпечення цілісності системи, її стійкого розвитку при максимально можливому збереженні екологічного середовища.

Припустимо, що соціальна і економічна підсистеми функціонують автономно, обмін потоками економічними благами і людським капіталом між ними повністю відсутня. Тоді економічна підсистема позбавляється притоку нових знань, а значить, і можливості їх капіталізації і розширеного відтворення. Знання, капіталізовані економічною підсистемою і використовуються в процесі виробництва і реалізації на ринку товарів і послуг, поступово застарівають. На зміну застарілим знанням повинні прийти нові, які відтворює соціальна підсистема. За відсутності обміну між підсистемами заміна застарілих капіталізованих знань новими не здійснюється, що неминуче веде до ослаблення зв'язків всередині економічної підсистеми і її руйнування.

Те ж і по відношенню до соціальної підсистеми. Без матеріальних і фінансових ресурсів неможливий не тільки процес генерації нових знань, а й виробництво суспільних благ – освітніх, медичних, культурних та ін., а це означає неможливість забезпечення розширеного відтворення людського капіталу, в тому числі і його інтелектуальної складової, що створює загрозу цілісності соціальної підсистеми. Лише при збалансованому та ефективній взаємодії соціальної та економічної підсистем стає можливим досягнення соціально-економічної системою високих кінцевих фінансових результатів, тобто наявність ресурсного забезпечення державної політики для підвищення якості життя населення. Звідси випливає, що такі соціально-економічні категорії, як якість життя і якість людського капіталу, взаємозалежні і взаємообумовлені.

Забезпечення розширеного відтворення людського капіталу з високою часткою в ньому інтелектуальної складової і подальша її капіталізація (у формі нових знань) як соціальної, так і економічної підсистем служить основою і

внутрішнім фінансовим джерелом задоволення безперервно доповнюється системою потреб як властивості індивідів, а значить, і джерелом підвищення якості їх життя.

Наше бачення формування джерел ресурсного забезпечення державної політики у сфері якості життя полягає у визнанні визначної ролі соціальної підсистеми в забезпеченні розширеного відтворення людського капіталу. Відповідно, в умовах модернізації національної системи публічного управління основне завдання її органів і інститутів полягає в забезпеченні ефективного обміну між соціальною і економічною підсистемами результатами свого функціонування за допомогою розробки механізмів, що забезпечують відтворення людського капіталу високої якості і його подальшого ефективного використання економічною і соціальною підсистемами.

Мова йде, перш за все, про забезпечення гармонізації процесів розвитку і ефективної взаємодії фундаментальної, прикладної науки і реального сектора економіки.

Ілюстрація публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем, спрямованого на підвищення якості людського капіталу та забезпечення якості життя представлена (на рис. Додатку Ж) [40; 46]. Відзначимо, що здатності індивіда створювати вартість тісно пов'язана з його здатністю накопичувати і генерувати нові знання. Чим більше частка інтелектуальної, управлінської, комунікативної складових в людському капіталі індивіда, тим вище не тільки його здатність до створення вартості. Йдеться про створення товарів, робіт, послуг з високою часткою доданої вартості, що може бути забезпечена тільки за рахунок створення і впровадження нових технологій і інноваційних продуктів. Необхідно відзначити, що висока частка інтелектуальної, управлінської, комунікативної складових в людському капіталі індивіда визначає високу частку цих складових в сукупному людському капіталі системи того чи іншого рівня, а значить і її високий фінансовий потенціал.

Таким чином, якість людського капіталу визначає не тільки здатність економічної та соціальної підсистем генерувати фінансові ресурси як основу їх функціонування, але і їх обсяг. Чим вище якість людського капіталу, тим ця здатність вище і тим більший обсяг фінансових ресурсів може бути створений і розподілений між економічною і соціальною підсистемами.

Виходячи з впливу на стан соціально-економічних систем економічної кон'юнктури, технологічних, екологічних та інших факторів, національна система публічного управління соціо-еколого-економічними процесами повинна забезпечити формування фінансового резерву, використання ресурсів якого дозволить системі в період кризи зберігати і розвивати її внутрішній потенціал і створювати умови для прогресивного руху.

На наше переконання, в якості такого фінансового резерву повинні виступити резервні фонди інновацій в складі бюджетів соціально-економічних систем всіх рівнів. Кошти цих фондів повинні використовуватися на фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень і розробок, дискретність в проведенні яких (переривання в період економічного спаду і депресій) має негативні соціо-еколого-економічні наслідки для розвитку СЕС, що дозволить забезпечити генерування нових знань і їх подальшу капіталізацію.

В умовах модернізації публічне управління розвитку людського капіталу як головного джерела ресурсного забезпечення державної політики в сфері якості життя орієнтоване на всебічне задоволення інституційних, біологічних, екологічних, соціальних, економічних, естетичних, інноваційних, техніко-технологічних, інформаційних потреб кожного індивіда і всього суспільства з урахуванням ресурсних можливостей соціально-економічних систем і досягнутого рівня їх соціо-еколого-економічного розвитку.

Очевидно, що обмеженість всіх видів ресурсів, і в першу чергу фінансових, вимагає наявності адекватних стратегічних цілей розвитку соціально-економічних систем інструментів контролю і оцінки діяльності органів публічного управління.

ВИСНОВОК

1. Визначено сутність якості життя як стратегічної мети модернізації національної системи публічного управління та проведено аналіз категорій, що характеризують сутність якості життя як стратегічної мети модернізації національної системи публічного управління. Якість життя інтегрує в собі похідні категорії добробуту, рівня життя, способу життя, вартості життя, стилю життя. Якість життя, як динамічна категорія, проявляється в безперервному відновленні умов життєдіяльності індивідів і суспільства в цілому, що обумовлено рухом елементів соціально-економічної системи і тими економічними, екологічними, соціальними процесами, які формуються в результаті цього руху по всіх рівнях ієрархії публічного управління.

Встановлено, що публічне управління соціо-еколого-економічними процесами забезпечення якості життя має бути спрямоване на позитивний розвиток всіх складових якості життя з урахуванням ресурсних обмежень соціально-економічної системи.

Запропоновано підхід до дослідження інтегрального поняття якості життя як базової категорії публічного управління, що дає можливість підійти до розуміння стратегічних цільових орієнтирів модернізації національної системи публічного управління, її концептуальних основ, ключових стратегічних ресурсів, критеріїв результативності і ефективності публічного управління.

2. Обґрунтовано концепцію публічного управління процесами забезпечення якості життя. На основі парадигми «публічне управління – людський капітал – якість життя» розроблена концепція модернізації національної системи публічного управління, що базується на принципах сталих соціально-економічних систем, основним ендогенним джерелом якого виступає людський капітал.

Концепція передбачає, що в процесі модернізації національної системи публічного управління відбувається перехід від управління витратами до

управління результатами, що закономірно в умовах обмеженості всіх видів ресурсів, і в першу чергу фінансових. Ключовим стратегічним ресурсом в процесі модернізації національної системи публічного управління виступає людський капітал, принципове значення в структурі якого, належить інтелектуальній, комунікативній та управлінській складовій.

3. Диференційовано потреби з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення. З метою підвищення ефективності публічного управління процесами забезпечення якості життя нами диференційовано потреби з метою моніторингу системою публічного управління стану їх задоволення за різними ознаками: носіями потреб, функціональними характеристиками потреб з точки зору розвитку людського капіталу, джерел фінансування процесу задоволення потреб, ступеня задоволення і рівня ієрархії потреб.

Моніторинг системою публічного управління рівня задоволення потреб направлений на розвиток вищих потреб індивіда, що, на нашу думку, сприяє розвитку людського капіталу як ендогенного джерела стійкого розвитку соціально-економічних систем і на цій основі – підвищення якості життя.

4. На підставі встановлення загальних і специфічних властивостей публічного управління як системи визначено її ефективність за критерієм якості життя порівняно з іншими державами.

Встановлено, що публічне управління має як загальні так і специфічні властивості, що притаманні соціально-економічним системам. Властивості соціально-економічних систем умовно поділено на дві групи: 1) загальні властивості, які характерні для системних об'єктів взагалі; 2) специфічні властивості, притаманні виключно соціально-економічним системам.

Нерівномірна зміна якісних параметрів властивостей публічного управління здійснює суттєвий вплив на конкурентоспроможність нашої держави в контексті її сталого розвитку, на збалансованість економічних, екологічних і соціальних процесів на рівні муніципальних утворень, регіонів, держави. Це призвело до зниження якості життя в Україні порівняно з іншими

державами. Згідно з рейтингом Numbeo "Якість життя країн – 2019", життя в Україні виявилось найгіршим серед сусідів. Україна посіла 62-ге місце у рейтингу зі 102,34 бала. Цей рейтинг рівня життя й індекс людського розвитку показує, в яких країнах найкраще жити й відпочивати. До нього входить 71 країна. На першій позиції опинилася Данія, у якої 198,57 бали за 200-бальною шкалою. На другому місці – Швейцарія, третє – Фінляндія, останнє, 71-те місце посів Єгипет (83,98). А це означає, що ефективне публічне управління веде до рівномірної зміни властивостей елементів життя населення та дозволяє забезпечити збалансовану взаємодію соціальної і економічної підсистем та соціо-еколого-економічних процесів.

5. Визначено об'єкти публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем у процесі підвищення якості людського капіталу та забезпечення якості життя. Доведено необхідність формування системи публічного управління процесами безперервної взаємодії соціальної та економічної підсистем, спрямованого на підвищення якості людського капіталу та забезпечення якості життя.

З урахуванням того, що соціально-економічні системи поділяються за рівнями державного устрою, кожному рівню повинні відповідати свої суб'єкти регулювання процесів забезпечення якості життя. Важлива роль у забезпеченні реалізації механізмів публічного управління в сфері якості життя належить системі регулювання економічних, екологічних, соціальних процесів, під якою розуміється створення і адресне використання важелів, форм, методів та інструментів активізації процесів генерування нових знань у соціальній підсистемі та їх подальша капіталізація в економічній підсистемі за рахунок забезпечення високих фінансових результатів як джерела розвитку людського капіталу.

Таким чином, в якості об'єктів публічного управління у соціальній підсистемі виступають освіта, зайнятість, охорона здоров'я, культура та інше, а у економічній підсистемі – виробництво, інвестиційна та інноваційна діяльність, торгівля, митне регулювання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / заг. ред. А.П. Яценюка. Київ : Парламентське вид-во, 2011. 608 с.
2. Андерсон В. М., Андрєєва Н. М., Алимов О.М. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / за наук. ред. д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. РВПС України НАН України, ІПРЕЕД НАН України, СусДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. Сімферополь: ИТ «АРИАЛ» 2011.589 с.
3. Андрійчук О. Україна–Європа: тести на сумісність : нав. посібн. Київ : Смолоскип, 2017. 373 с.
4. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. Київ : КНЕУ, 2014. 275 с.
5. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
6. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика. Київ. : РВПС України, 2010. 250 с.
7. Бараник З. П., Столєтова І. Г. Теоретико-методологічні підходи до статистичного оцінювання реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіонів. Бізнес Інформ. 2017. № 11. С. 128-131.
8. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Київ. : Юридична думка, 2010. 656 с.
9. Бистряков І. К. Екологічний імператив регіону. *Віче*. 2015. № 6. С. 86-93.
10. Галушкіна Т. П., Грановська Л.М. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм : монографія. НАНУ, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, Інститут рису УААН.Одеса, 2016. 372 с.

11. Герасимчук З.В., Поліщук В.Г. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. 516 с.
12. Гелбрейт Дж. Экономические теории и цели общества. Москва : Прогресс, 1979. 406 с.
13. Гречко Т.К., Лісовський С.А., Романюк С.А., Руденко Л.Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : навч. посіб. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 264 с.
14. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : К.І.С., 2006. 395 с.
15. Гукалова І.В. Умови, спосіб, рівень та якість життя населення: співвідношення понять. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. географія, геологія*. Дніпропетровськ, 2006. Вип.10. С.67-78.
16. Давидюк О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системи показників. URL : <http://www.cpsr.org.ua>. (дата звернення 7.10.2020).
17. Даффи Д. Человеческий капитал. Москва: ВДПМС, 2000. 212 с.
18. Дацій Н.В., Аляб'єва Т.В. Чинники впливу на публічне управління розвитком екологічної системи території. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 19-22.
19. Демографічні чинники бідності: колективна монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соц. досліджень НАН України, 2009. 184 с.
20. Дікон Б. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / пер. з англ. А. Олійник та ін. Київ : Основи, 1999. 346 с.
21. Екологічні проблеми: шляхи та перспективи їх вирішення в регіонах України : матер. міжнар. конф. та всеукр. екологіч. ярмарку. Черкаси : РВВЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 172 с.
22. Жарінова А. Г. Розвиток економіки знань в контексті формування

людського капіталу. *Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2536>. (дата звернення: 11.08.2020).

23. Індекс глобальної конкурентоспроможності. URL : <http://edclub.com.ua/tegy/indeks-globalnoyi-konkurentospromozhnosti>. (дата звернення: 05.09. 2020).

24. Калитчак Р. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах: монографія. Київ : Знання, 2017. 303 с.

25. Козаков В. М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні : монографія. Київ. : Вид-во НАДУ, 2017. 84 с.

26. Кондрашихін О.М., Дацій Н.В. Драган І.О. Шляхи формування та розвитку самодостатніх суб'єктів муніципального руху: європейські виміри та орієнтири: монографія. Миколаїв: Смелянова Т.В., 2013. 352 с.

27. Летуча О. Механізм державного регулювання еколого-економічних процесів в Україні. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць*. Дніпропетровськ : ДФ УАДУ, 2015. № 3. С. 92-96.

28. Лібанова Е. Подолання бідності: погляд науковця. URL : [http://www. control/publish/article](http://www.control/publish/article). (дата звернення: 3.11.2020).

29. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь. Київ : 2013. 48 с.

30. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : колективна монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.

31. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. Київ : Парлам. видво, 1998. 255 с.

32. Мартиненко В.М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. 220 с.

33. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ

«Магістр», 2008. 232 с.

34. Мілль Дж.С. Основи політичної економії з деякими доповненнями соціальної філософії / пер. з англ.; М.І. Туган-Барановського. Київ.: Наука, 2007. 185 с.

35. Міненко М. А. Публічне управління: теорія та методологія : монографія. Київ. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 404 с.

36. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018/ Економічний дискусійний клуб. 2018. URL : <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayinyv-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>. (дата звернення: 11.10.2020).

37. Портер М. Конкуренція / пер. с англ. Москва: Вільямс, 2002. 495 с.

38. Приступа Є., Креуш Н. Якість життя людини: категорії, компоненти та їх вимірювання. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2014. № 2. С. 54- 63.

39. Пронкіна Л.І., Гариш О.М. Сучасні проблеми конкурентоспроможності держави. *Агросвіт*. 2019. № 7. С. 32-36.

40. Цілі сталого розвитку 2016–2030. / Представництво ООН в Україні. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>. (дата звернення : 09.11.2020).

41. Публічне управління та адміністрування : навч. посіб. / [О.В. Скидан, В.П. Яковчук, Є.І.Ходаківський, Н.В. Дацій та ін.]. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

42. Рейтинг конкурентоспособности экономик стран мира – 2017/2018. Бизнес портал. 2018. URL : <http://fdlx.com/politic/mir/100985-rejting-konkurentosposobnosti-ekonomik-stranmira-2017-2018.html> (дата звернення: 09.19.2020).

43. Рейтинг стран мира по индексу глобальной конкурентоспособности. URL : <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>. (дата звернення: 09.19.2020).

44. Сабадаш В.В., Беспалов О. В. Міжнародні стандарти в сфері екології та якості: основні поняття та проблеми впровадження. *Механізм*

регулювання економіки. 2015. № 3. С.167-177.

45. Чендов Б. Междисциплинарный подход и проблема исследования сложных самоорганизующихся систем. URL: http://library.by/portalus/modules/philosophy/show_archives.php?subaction (дата звернення: 20.10.2020).

46. Україна – 2020. Стратегія національної модернізації. URL : <http://polit.ua/img/upload/Ukraine2020.doc>. (дата звернення: 23.06.2020).

47. Україна опустилася в рейтингу конкурентоспроможності. URL : <https://www.unian.ua/economics/finance/10713573-ukrajina-opustilasya-v-reytingu-konkurentospromozhnosti.html>

48. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів України: міжбюджетні відносини та інноваційні інструменти стимулювання: монографія; за науковою редакцією д.е.н., проф. Вахович І. М. Луцьк: ВолиньполіграфТМ, 2014. 331 с.

49. Фурастьє Ж. Какое будущее ожидает человечество? Прага, 1996 С.144-159.

50. Хайнце Р. Не бойтесь изменений! Как достичь успеха в ходе перемен. Вернега Регена. 2007. 168 с.

51. Хвесик, М. Сталий розвиток України: проблеми та перспективи. *Економіст*. 2018. № 4. С. 8-9.

52. Хвесик М., Бистряков І. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. *Економіка України*.2015. № 6.С. 4-12.

53. Human Development Index. URL : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/human-development>.(дата звернення: 02.10.2020)

54. Quality of Life Index by Country 2020 Mid-Year. URL : https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.(дата звернення: 02.10.2020).

55. Datsii, N., Hubert, S. and Kharchenko, L. (2020), “Anti-corruption policy as a necessary condition for the improvement of the quality of life in civil society”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 15-16, pp. 121–125.